

## II

# OHJELMAVALIOKUNTA

### **43. PÄÄTÖSLAUSELMA PERIAATEOHJELMAN UUDISTAMISESTA**

Puolue toimikunnan esitys (jaetaan erikseen)

Liite: Keskusteluaineisto periaateohjelmasta (jaettu erikseen).

### **44. PERIAATTEET NÄKYVÄT KÄYTÄNNÖN POLITIIKASSA**

Kotkan Sos.-dem. Naisyhdistys r.y:n jäsenen Meeri Kalavaisen,  
Lohjan Sos.-dem. Yhdistys r.y:n jäsenen Matti Tukiaisen ym. aloite.

### **1. ITSETUHO VAI SOSIALISMI**

Kuluneen vuosisadan tärkein johtopäätös ja opetus meille työväenliikkeessä on se, että sosialismi ei ole luonnonlain välttämättömyydellä lähestyvä historian kausi. Se on vain yksi mahdollinen tulevaisuus muiden rinnalla. Ensimmäistä kertaa maailmanhistoriassa on olemassa välineitä koko ihmiskunnan tuhoamiseksi. Kaiken tuhoavan ydinsodan uhka on olennaisinta tässä tilanteessa, jossa tarkistamme vanhoja oletuksia ja analyyseja.

## **Itsetuhon vaara**

Tunnettu englantilainen historian tutkija E.P. Thompson on todennut kilpavarustelun ja maailman militarisoitumisen edenneen vaiheeseen, jossa se ei enää palvele kenenkään järkipäisiä etuja. Imperialismi, kapitalismi ja voiton tavoittelu edistävät tätä itsetuhon käyttäytymistä, mutta eivät yksin selitä sitä. Rauhan tulevaisuus ei riipu sotilasliittoutumien voimasuhteista, koska itsetuho hallitsee niitä molempia.

Suurvalloista on tullut jättiläismäisiä sotateollisia komplekseja. Myös muualla sotaan varautuminen ("rauhaan puolustautuminen") leviää syövä lailla koko yhteiskuntaan. Varustelukierteen purkaminen voi siten alkaa vain yhteiskuntien sisältä. Rauhajayhteiskunnan muuttamista ei voida enää erottaa toisistaan. Kumpikaan niistä ei ole ensisijainen, vaan ne edellyttävät toisiaan.

Koska sosialismi ei ole historiallisen kehityksen automaattinen seuraus, on myöskin sosialismin sisältö analyysin, poliittisen voiman, tahdon ja kyvyn kysymys. On mahdollista sekä kuvitella että toteuttaa sosialismia monella eri tavalla. Myöskään eriarvoinen (sortava ja vieraannuttava) sosialismi ei ole mitenkään poissuljettu vaihtoehto. Epädemokraattisuus, eriarvoisuus ja vallankeskitys ovat sitä paitsi täysin varteenotettavia vaaroja myös sosialidemokraattisen liikkeen jokapäiväisessä toiminnassa. Me haluammekin palauttaa mieliin sosialismin perimmäisen merkityksen työväenliikkeen historiallisena pyrkimyksenä: ihmisen vapauttamisen riistosta, alistamisesta ja vieraantumisesta.

## **Sosialismikäsitteestä**

Demokraattinen ja humanistinen sosialismi — suurena haaveena — luo yhteiskunnan, jossa jokainen voi vapaasti kehittyä alistamatta muita tai joutumatta itse alistetuksi ja jossa ihmiset elävät sopu-soinnussa luonnon kanssa. Tämä edellyttää kapitalistisen taloudellisen riiston ja siihen liittyvän vieraantumisen lopettamista, siis vähintäänkin tuotantovälineiden yhteiskunnallista omistusta.

Mutta myös muut alistussuhteet on purettava: hierarkkinen työnjako on muutettava, hallinto on kansanvaltaistettava, sukupuolten tasa-arvo on toteutettava ja on vapauduttava ihmisen fyysisestä ja henkisestä alistamisesta. Parhaiten alistumisesta vapaudutaan, kun ihmisellä on mahdollisuus päättää omista asioistaan ja yhdessä toisten kanssa päättää yhteisön elämisen ehdoista.

Yhteiskunnalliset ristiriidat eivät tule katoamaan, mutta ne tulee aivoimesti nähdä ja ratkaista kansanvaltaisesti.

## **Ihmisten tarpeet**

Tähän demokraattisen sosialismin utopiaan kuuluu olennaisesti ajatus toisenlaisesta elämäntavasta, solidaarisemmasta ja sosiaalisemmasta kuin nyt vallitseva. Se liittyy läheisesti ihmisten laajan ja aktiivisen yhteiskunnallisen osallistumisen tavoitteeseen.

Unkarilainen tutkija Agnes Heller on kietonut nämä tavoitteet yhteen mielenkiintoisella tavalla. Hän jaottelee historiallisen kehityksen alaiset inhimilliset tarpeet vieraantuneisiin (esim. rahan, vallan tai kunnianhimon) ja laadullisiin, ei-vieraantuneisiin (rikkaat ihmisuhteet, luomisen ilo, voimakkaat esteettiset elämykset) tarpeisiin. Hän toteaa sosialismin korkeimman vaiheen merkitsevän juuri näiden laadullisten tarpeiden jatkuvan kehityksen, laajentumisen ja monipuolistumisen prosessia. Sellaisen yhteiskuntamuutoksen, johon ihmiset osallistuvat joukkomittaisesti, tulee koskea myös heidän jokapäiväistä elämäänsä: luoda edellytyksiä laadullisten tarpeiden kehitykselle.

Socialismin ja itsehallinnon tavoitteena on kokonainen ihminen, jonka elämänalueet (työ, perhe, yhteiskunnallinen toiminta ja myös vapaa-aika) eivät ole toisistaan eristettyjä ja toisilleen vastakkaisia.

Erilaisia korkealoteisia utopioita on ihmiskunnan historiassa yritetty toteuttaa eristetyissä yhteisöissä. Lisäksi solidaarisuutta ja tasa-arvoa on yritetty löytää "alkuperäisistä" ja "turmeltumattomista" yhteiskunnista. Yksilönvapaus nykyisessä voimakkaasti rajallisessa muodossaan on kuitenkin teollisen yhteiskunnan tuote. Solidaarisuuden, tasa-arvon ja vapauden yhtäaikainen toteutuminen on vielä utopiaa. Tämän utopian toteuttamiseksi on katsottava tulevaisuuteen, ei haikailtava kadotettua paratiisia.

Mutta tiedämme kuitenkin, että ihmisessä on mahdollisuus kasvuun, meissä jokaisessa on avaimet solidaarisuuteen ja tasa-arvoon. Vain yhdessä voimme kasvaa ja siksi jokaisella meistä on vastuu toisistamme, jos haluamme luoda henkiset puitteet sosialismille.

Tiedämme hyvin, että luonnostelemamme tulevaisuuden utopia on paljossa haavekuva. Me tarvitsemme kuitenkin rohkeita haaveita, jotta voisimme toisaalta täsmällisemmin kritisoida ympärillämme ja itessämme esiintyvää vääryyttä ja toisaalta etsiä ja löytää keinoja utopian saavuttamiseksi.

## **2. IHMISEN KASVU**

Socialistisen ajattelu- ja elämäntavan yhtenä tärkeänä esteenä on se, että länsimaissa tämän hetkiset käsitykset ihmisestä ja ihmisten kasvusta ovat läpeensä porvarillisia. Socialidemokraattien tämän hetkinen ongelma onkin, että se kritiikittä omaksuu porvarillisen ihmiskäsityksen.

Porvarillisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on kohtalonomaisesti sidottu aikaisempiin elämänvaiheisiinsa, erityisesti varhaislapsuuteen. Ihmisen väitetään olevan itsekeskeinen, ahne ja aggressiivinen. Tämän käsityksen mukaan ihminen on tähdätty yksilöksi, jolloin korostuvat "tyhmien" ja "viisaiden" selkeät rajat, yksilöllisten kykyjen helposti mitattavissa oleva erilaisuus sekä yksilöllinen kilpailu, jossa otetaan mittaa toinen toisistaan. Tämän lisäksi korostetaan itsensä toteuttamista muista välittämättä, korostetaan

yksilön vapauden arvoja (muiden kustannuksella) ja korostetaan yksilöllisyyttä, "jokainen on oman onnensa seppä". Korostaessaan yksilön vapautta ja yksilön oikeuksia porvarillinen ihmiskäsitys tuomitsee ihmisen yksinäisyyteen, niin heikkouden kuin voiman hetkinä.

Porvarillisen ihmiskäsityksen mukaan mies on ihmisen mitta, ihmisen kykyjen osoittaja ja toteuttaja. Nainen on toissijainen, vailla näyttöä kyvyistään laajassa mittakaavassa.

### **Ihminen kasvaa jatkuvasti**

Ihminen kasvaa ja muuttuu jatkuvasti. Jokaisen ikävaiheen kokeemukset ja mahdollisuudet muokkaavat ihmistä. Lapsuus ei siis ole ainoa kasvun ja kehittymisen aika. Itse asiassa lapsuuden aika on kasvun suhteen rajallisempaa kuin aikuisuus, koska lapsen elämänkokemukset ovat vähäisiä. Kun lapsuus esitetään selittävänä tekijänä aikuisen ihmisen kaikkiin tekemisiin ja tekemättä jättämissiin, riistetään samalla ihmiseltä hänen oma mahdollisuutensa muuttaa tulevaisuuttaan.

Työn merkitys ihmisen kasvulle on systemaattisesti laiminlyöty porvarillisessa tutkimuksessa. Työ ja työympäristö muovaavat ihmistä. Työelämässä alistetussa asemassa olevalta ihmiseltä riistetään kasvun mahdollisuudet. Luova ja kannustava työ taas heijastuu ihmisten vapaa-aikaan myönteisesti.

Sosialidemokraattisten lähtökohtien mukaan jatkuvasti kasvava ihminen on avoin yhteiskuntaansa ja valmis perehtymään uusiin haasteellisiin näkökohtiin. Hän tunnistaa kasvunsa tapahtuvan olennaisesti muiden ihmisten kanssa.

### **Ihmisellä on arvo sinänsä**

Peruslähtökohtana on, että ihmisessä on paljon kyvykkyyttä ja luovuutta, josta vain pieni osa on käytössä. Suorituskeskeinen, voiton maksimointiin yksilökohtaisesti pyrkivä yhteiskunta synnyttää runsaasti häviöitä ja epäonnistuneita. Ratkaisevaa on, miten ympäristö kannustaa ja houkuttelee ihmistä käyttämään mahdollisuuksiaan ja sallii hänen taitojensa yhteisen käytön. Tämän pohjalta nousee joukko vaikeita kysymyksiä: Ovatko ihmiset todella samanarvoisia ja onko kaikkien työpanos yhtä arvokas sinänsä? Voidaan väittää, että ne ovat tärkeimpiä, jotka tekevät moniin ihmisiin ulottuvia päätöksiä. Tällöin on kysyttävä, ketkä ovat heidät valtuuttaneet tähän tehtävään, miten nämä käyttävät valtaansa ja toimivatko he todella yksin. Edelleen voidaan kysyä, mihin se johtaa, jos joidenkin työ on yhteiskunnalle erityisen arvokasta? Esimerkiksi jotkut vieraantuvat arkielämästä, ovat palveltuina.

Jos taas väitämme, että kaikki ovat yhtä arvokkaita ihmisinä, tulee kysyä, onko tämä vain puhetta? Esimerkiksi voidaan ottaa esille suhtautuminen naisiin, kotityöhön ja lastenhoitoon! Jos olemme ihmisinä yhtä arvokkaita, minkälaisia johtopäätöksiä tämä aiheuttaisi arvohierarkioissa, palkkahaitarissa ym?

## **Ihminen on solidaarinen**

Solidaarisuus merkitsee sitä, että ihmiset ovat, haluavat olla ja heidän tulee olla vastuussa toisistaan. Solidaarisuus korostaa myös ihmisen luontaista solidaarisuutta, suhdetta yhteisöön, aina ja kaikissa suhteissa. Ihmislapsi syntyy keskelle ihmisten yhteisöä, valmiina kasvamaan monipuolisiin ihmissuhteisiin. Kasvatus vieraannuttaa ihmisen hänen syvimmistä tunteistaan ja niiden pohjalle syntyvästä solidaarisuudesta. Solidaarisuus on sosialistisen ihmis-käsityksen keskeinen voima, se on tarve, jota porvarilliset teoriat eivät lainkaan tunnista.

## **3. SUKUPUOLTEN TASA-ARVO**

Periaatteittemme mukaan Sosialidemokraattinen Puolue pyrkii muuttaman yhteiskuntaa demokraattisen sosialismin suuntaan. Tämä merkitsee pyrkimystä demokratian laajentamiseen kaikille yhteiskunnan alueille, taistelua kaikkinaista vallan keskitystä vastaan ja edellytysten luomista kaikkien ihmisten solidaariselle ja tasa-arvoiselle osallistumiselle itseään, ympäristöään ja yhteiskuntaa koskevaan päätöksentekoon.

### **Tasa-arvo on sosialismia**

Demokraattinen sosialismi yhteiskuntaihanteena merkitsee yhteiskuntaa, jossa ihmiset voivat yksilöinä ja ryhminä vapaasti päättää omasta elämästään ja jossa ei vallitse mitään institutionalisoituja (vakiintuneita, yhteiskunnan rakenteisiin liittyviä) alistussuhteita. Sosialismi on näin määriteltynä syvästi demokraattinen ja inhimillinen yhteiskunta, jossa jokainen voi vapaasti kehittyä ihmisenä alistamatta muita tai joutumatta itse alistetuksi. Sukupuolten tasa-arvo on erottamaton osa demokraattista sosialismia.

Eriarvoisuus rajoittaa naisten yhteiskunnallista osallistumista monella tavalla. Yhteiskunnan kannalta tämä merkitsee huomattavaa voimavarojen ja luovan potentiaalin (käyttämättömät voimavarat ja mahdollisuudet) tuhlausta. Käytäntö ja ratkaisumallit mm. politiikassa ja hallinnossa ovat muotoutuneet yksipuolisesti miesten kokemusten perusteella. Monessa tapauksessa näin kehittyneet toimintatavat edelleen estävät naisten osallistumista.

### **SDP — miesten liike**

Sosialidemokraattinen Puolue ei ole mikään poikkeus eriarvoisessa yhteiskunnassa. Samat valta- ja hegemonia-asetelmat kuin muualakin vaikuttavat puolueen päätöksenteossa ja toiminnassa. SDP on nykyään hyvin toimeentulevien miesten liike, joka on aika ajoin kiinnittänyt erityistä ylhäältä suuntautuvaa huomiota naisiin ja nuoriin. Tarkoituksena on ollut herättää naisissa kiinnostusta puolueeseen, että nämä äänestäisivät SDP:tä ja ehkä osallistuisivat toimintaan — naisille soveliaalla tavalla. Sukupuolten tasa-arvo ja naisasia on puolueessa nähty toissijaisena työväenliikkeen keskeisten tavoitteiden rinnalla. Usein sitä on käytetty vain välineellisesti naisten kannatuksen saavuttamiseksi.

## **Eriarvoistava kaksinaismoraali**

Yksityiselämän ja perheen alueella naisten alistaminen ilmenee erityisellä tavalla. Tämä on aluetta, johon perinteisesti on vältetty puuttumasta demokratian nimissä peläten yksilön vapauden rajoittamista. Kuitenkin — miesten, naisten ja lasten — yksityiselämään ja vapaa-ajan käyttöön vaikutetaan kaupallisesti ulkopuolelta monin tavoin. Markkinoiden laajentuminen yhä uusille alueille merkitsee useasti sitä, että yksityinen kulutus tulee ihmisten välisen kanssakäymisen tilalle: perustavanlaatuiset henkiset ja sosiaaliset tarpeet jäävät tyydyttämättä samalla kun luodaan keinotekoisia tapoja tyydyttää tarpeita. Markkinakoneisto käyttää hyväkseen ja vahvistaa ihmisten vieraantuneisuutta lujittaen yksityiselämään sisältyviä alistussuhteita kuten seksuaalista hyväksikäyttöä ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Kulttuurinen perustansa näillä ilmiöillä on roolijaossa, autoritaarisissa käyttäytymismalleissa ja yhteiskunnan kaksinaismoraalissa. Samat tekijät vaikuttavat myös perinteisessä perhemallissa, joka sen vuoksi ei tarjoa ratkaisua vieraantumisen ja puuttuvan yhteisyyden ongelmaan. Eristäytyneen ja roolijakoisen perheen ongelmat yhteiskunnan muutosvaiheessa ovat suuremmat kuin mitä se itse pystyy selvittämään: ne purkautuvat mm. avioeroina ja perheväkivaltaana. Usein vastuu niin lapsista, kotitöistä kuin perheen henkisestä tasapainostakin on yksin naisilla.

## **Muutos tukee miehiä**

Naisten aseman muuttaminen edellyttää muutoksia sekä yhteiskunnassa että yksityiselämässä. Nämä muutokset vaikuttavat myös lasten asemaan sekä miesten rooliin ja asemaan myönteisellä tavalla lisäten mahdollisuuksia läheiseen kanssakäymiseen ja kasvuun ihmisenä. Tasa-arvoinen työnjako perheessä, molemmille vanhemmille yhtäläinen vastuu lapsista ja oikeus lasten hoitoon vaikuttavat myönteisesti perheen ihmissuhteisiin, parantavat naisten tilannetta työelämässä ja yhteiskunnassa ja lisäävät heidän mahdollisuuksiaan tehdä yksityiselämässä itse omat ratkaisunsa. Perheen muuttaminen tasa-arvoisemmaksi vaatii tuekseen yhteiskunnallisia uudistuksia.

1. Oikeus ja tosiasiallinen mahdollisuus työhön on ehdoton edellytys tasa-arvon toteuttamiselle. Se ei kuitenkaan yksin riitä, sillä nykyisellään työelämän rakenteet ylläpitävät sukupuolten eriarvoisuutta. Työnjaon/palkkauksen ja taloudellisen päätöksenteon demokratisointi ovat tasa-arvotavoitteita. Samalla on luotava joustavia ratkaisuja työn ja perheen yhteensovittamiseksi: täysipainoinen osallistuminen työhön ei saa olla täysipainoisen perhe-elämän poissulkeva vaihtoehto — miehille sen enempiä kuin naisillekaan.

2. Toisaalta tarvitaan lasten — yhtälailla vanhusten ja vammaisten — yhdyskuntasuunnittelussa ja asumisessa laajaa palveluverkostoa ja tuotannon suuntaamista aikaisempaa paremmin vastaamaan ihmisten tarpeita. Tämä edellyttää taloudellisten ja yhteiskuntapolitiittisten tavoitteiden asettamista uuteen tärkeysjärjestykseen.

3. Lisäksi tarvitaan asenteiden muutosta, mutta ei vain tiedon lisäämisen mielessä. On luotava konkreettisia edellytyksiä solidaarisuudelle, lähidemokratiaa ja yhteistyön mahdollisuuksia on lisättävä, eri ikäisten ja eri sukupuolta olevien ihmisten päättäväisyyttä on lisättävä heitä yhteisesti koskeissa asioissa.

Näin ymmärrettynä naisten aseman parantaminen merkitsee yhteiskunnan laadullista muuttamista. Hahmotellut ratkaisut ovat olennainen osa työväenliikkeen tavoitteista ja ne on otettava huomioon käytännön poliittisessa toiminnassa.

### **Naisnäkökulma**

Viime vuosina on myös Suomessa syntynyt feministinen liike. Sen synty on nähtävä oireena tasa-arvopyrkimysten voimakkaasta esillenoususta 1980-luvulla. On tärkeätä, että Sosialidemokraattinen Puolue osaa ottaa huomioon myös tämän liikkeen asettamat haasteet ja osaa käytännön politiikassaan vastata näihin uusiin vaatimuksiin. Naisnäkökulma korostaa tasa-arvoisuutta, solidaarisuutta, empatiaa, vähäarvoisten merkityksen nostamista ja dialogia.

### **Henkilökohtainen on poliittinen**

Sukupuolten eriarvoisuus tai tasa-arvoisuus on myös henkilökohtainen kysymys. Vaikka kyse on sellaisen valtajärjestelmän toiminnasta, jossa taloudelliset ja kulttuuriset tekijät vahvistavat toisiaan jokapäiväisissä tilanteissa vallankäyttäjinä ja alistajina toimivat miehet — yksilöinä tai ryhmänä. Eriarvoisuudesta on miehille tiettyjä välittömiä etuja. Tästä syystä heidän on usein vaikea sisäistää tasa-arvotavoitteita siitä huolimatta, että roolijaon purkaminen merkitsisi myös heille inhimillisesti katsoen rikkaampaa elämää. Tasa-arvoa eivät yksilötasolla estä vain asenteet ja ennakkoluulot: kysymys on myös vallasta. Sosialidemokraattisen liikkeen uskottavuus kuitenkin edellyttää, että sosialidemokraatit kaikessa toiminnassaan — yksityiselämän ohella myös taloudellisessa vallankäytössä noudattavat solidaarisuuden ja tasa-arvon periaatetta.

Eriarvoisuutta ylläpitävät asenteet ja miesten valta-asemaa tukeva käytäntö ovat myös työväenliikkeen järjestöissä esteenä naisten tasavertaiselle osallisuudelle poliittiseen toimintaan ja päätöksentekoon. Esimerkkeinä voidaan mainita erilaiset epävirallisen päätöksenteon muodot ja päätöksentekijöiden tietty itsetäydentävyys, jotka suosivat miehiä vallassa olevana ryhmänä. Tässä tilanteessa naiset voivat parantaa asemaansa vain järjestäytyneellä yhteistyöllä.

### **Naisasia ei ole erilliskysymys**

Naisten erillistoimintaa on työväenliikkeessä perinteisesti perusteltu sillä, että näin voidaan lisätä naisten poliittista tietoisuutta ja vetää heidät mukaan toimintaan työväenliikkeen tavoitteiden puolesta. Yhtä tärkeää on lujittaa työväenliikkeen piirissä tietoisuutta tasa-arvokysymysten poliittisesta merkityksestä: eriarvoisuuden hiljainen hyväksyminen lisää yhteiskunnallista passiivisuutta, tasa-arvon lisääminen tukee työväenliikkeen yleisiä tavoitteita ja luo

edellytyksiä demokraattisen sosialismin toteuttamiselle. Naisasia ei ole epäpoliittinen erilliskeysymys.

Naisnäkökulmasta elämäntavan arvot on asetettava uuteen järjestykseen. Arkipäiväön saatava kunniaan, ei piilotelluksi ja välttelyksi osaksi ihmisen elämää, vaan kaikkien toimintojen ja päätösten pohjaksi. Yksityistymisen ongelma näkyy erittäin voimakkaana. Mitä enemmän työ eristetään vapaa-ajasta, sitä jyrkemmin eriytynyttä alkaa olla sekä työelämä että ihmisten asuin- ja elinympäristöt. Mitä enemmän erotellaan "me ja meikäläiset" joistakin muista, sitä rasisemimpiin ja syrjivimpiin elämänasenteisiin päädytään. Sitä enemmän joudutaan myös korostamaan kohtuuttomasti sairaiden, köyhien ja onnettomien omaa vastuuta omasta onnettomuudestaan.

### **Erlaisia muttei eriarvoisia**

Naisnäkökulma korostaa miehen ja naisen olevan myös erilaisia, mutta ei silti hyväksy eriarvoisuutta. Naisen näkökulmasta arvovallinat muotoutuvat toisenlaisiksi. Ne korostavat voimavarojen suuntaamista huolenpitosektorille niin suurissa kuin pienyhteisöissä. Erityisenä ongelmana naisilla on vähäinen itsetunto. Kukapa meistä ei tietäisi miten ahdistavaa ja tuskallista on uskaltautua tehtäviin, jotka tuntuvat liian ylivoimaisilta. Itsetunto on naisilla liian herkkä, ja sitä tulee naisten keskenään toinen toisissaan vahvistaa. On muistettava, että itsetuntoa ei millegään ryhmälle ulkoapäin anneta vaan se otetaan. Samalla kun valloitetaan menetetty itsetunto takaisin on syytä tarkkaan harkita sen laatu. Naisen vahvistuva itsetunto liittyy siihen, että hän on osa jostakin suuremmasta kokonaisuudesta, osa luonnosta, osa perheestä ja yhteisöstä, osa naisten joukosta.

## **4. IHANTEET JA NYKYPÄIVÄN TODELLISUUS**

Sosialidemokratian perusarvoja — vapaus, tasa-arvo, solidaarisuus — on pyritty toteuttamaan myös suomalaisen sosialidemokratian politiikassa ja yhteisessä toiminnassa. SDP:n periaatteet on kiteytetty nykyisessä periaateohjelmassa tunnuksiin sosialismi ja demokratia, itsenäinen kansa ja yhteistyön maailma.

### **Vapautuminen puutteesta**

Suomalaisen sosialidemokratian käytännöllisessä uudistuspolitiikassa eri perusarvot ovat korostuneet eri aikoina. Osin näin on tapahtunut olosuhteiden sanelemista pakoista, osin puolueen ja liikkeen omaehtoisista valinnoista. Työväenpuolueen synnyn ja järjestyntymisen kautta aina kansalaissotaan asti voidaan kutsua vapauden ja yhteistunnon ajaksi. Vapautuminen välittömästä sorrosta ja puutteesta, jotka kapitalistinen luokkayhteiskunta loi keskuuteensa, oli sosialidemokratian ensimmäinen tehtävä. Ulkoisten elämänpakkojen lievittäminen, perusihmisoikeuksien ja kansalaisvapauksien saavuttaminen sekä yhteistunnon herättäminen olivat etusijalla.

Sosialidemokratia loi järjestönsä ja kasvatti luokkavoimaansa luokkayhteiskunnassa alistettujen ja sorrettujen, heikompien suojaksi.

Valkoisen Suomen poliittisen järjestelmän aikaa kansalaissodasta toisen maailmansodan loppuun voidaan kuvata saavutettujen oikeuksien ja vapauksien puolustamisen ajaksi patruunoiden, suojeluskuntien ja oikeistoterrorin paineita vastaan. Toisen maailmansodan jälkeistä aikaa uudistuspolitiikassa on leimannut tasa-arvon ajatus ja vaatimus. Esimerkiksi peruskoulun, kansanterveyslain, eläkepolitiikan, työelämän uudistusten perusteluna ja tavoitteena on ollut tasa-arvon edistäminen. Sosialidemokratia on Suomessakin johtanut yhteiskuntakehitystä, jossa on pyritty ja paljon myös onnistuttu luomaan hyvinvointia, sosiaalista turvallisuutta ja siten edellytykset kansalaisten todelliselle vapaudelle.

### **Kansankodin suljetut ovet**

Viimeisen 30 vuoden kausi voidaan sosialidemokraattisen hyvinvointipolitiikan saavutusten, ongelmien ja etenemismahdollisuuksien kannalta tiivistää seuraavasti: Olemme luoneet ihmisille "kansankodin", mutta olemme jättäneet huomiotta ihmisten eriarvoiset edellytykset itsemääräämiseen, elämänsä hallitsemiseen ja politiikkaan "ensimmäisessä persoonassa". Mennessään valtiollisten ja kunnallisten instituutioiden sisään työväenliike on tullut sulke-neeksi ovia takanaan omalta kansanliikepohjaltaan ja yhteyksiltään ihmisten päivittäiseen elämän todellisuuteen.

Eri väestöryhmien ja erityisesti työväenluokan joukkojärjestöt ovat ajaneet ryhmäsolidarisuuteen perustuvia vaatimuksiaan. Poliittinen demokratia on kanavoinut nämä vaatimukset valtion kautta. Yhä useampia yhteiskunnallisia ilmiöitä on alettu säädellä valtiollisesti, yhä useammat sosiaaliset suhteet ovat tässä mielessä valtiolistuneet.

Valtiotutkija Sakari Hänninen on puhunut kolmesta suuresta murroksesta porvarillisen valtion muotoutumisessa. Ensimmäinen oli porvarillisen julkisuuden ja oikeusmuodon vakiintuminen 1700-luvun lopulta lähtien. Toinen oli porvarillisen poliittisen järjestelmän muodon vakiintuminen viime vuosisadan vaihteessa. Tämä porvarillisen poliittisen järjestelmän organisointumuoto on keskeisesti työväenliikkeen taistelun tulosta. Työväenliike otti toisinaan Ranskan suuren porvarillisen vallankumouksen tunnukset "vapaudesta, veljeydestä ja tasa-arvosta" ja ryhtyi järjestöillään ja joukkovoimallaan näitä ihanteita toteuttamaan. Näin saavutettiin esimerkiksi yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Siksi periaatteessa väärin puhua "porvarillisesta demokratiasta", sillä edustuksellinen demokratia on myös ja nimenomaan työväenliikkeen kamppailema saavutus. Kolmannen murroksen aikaa elämme Hännisen mukaan nyt: edustuksellisen demokratian kriisiä.

Tämän murroksen keskus on itse valtiokoneistossa, joka vasta nyt on muotoutumassa yhteiskunnallista perustaansa vastaavaksi. Tästä näkökulmasta katsottuna voidaan puhua yhteiskunnan valtiollistumisen ja kapitahsoitumisen yhteenkietoutumisesta, joka koskaan aikaisemmin ei ole ollut näin kattavaa.

## **Kapitalismi kuin mustekala**

Kapitalistinen talous on vasta nyt — toisen maailmansodan jälkeisellä pitkällä vaurastumisen kaudella — tunkeutunut ihmisten koko elämänyhteyteen. On yhä vaikeampaa löytää suojattua yksityisyyttä, jonne voisi paeta. Samalla myös työväenliikkeen järjestöjen kehdestä hautaan -yhteisyyden luoma vastavaikutus on heikentynyt.

Erillisen työväenkuulttuurin ja työväenyhteisöllisen toimintakauden jälkeen työväenliike on jättänyt joukkonsa markkinatalouden kulutustavarapaljouden ja julkisen vallan palveluiden varaan. Ihmistä ei alisteta vain työssä, vaan myös vapaa-aikana, jossa palkkatyöntekijän ja hänen perheensä kulutus- ja käyttäytymismallit ovat kapitalistisesti ehdollistuneet. Kulutus-, viestintä- ja viihdemarkkinoiden sekä kasvatus- ja uskonto-oppien passiivisena kohteena käsitelty ihminen kokee vielä ahdistavana henkisen holhouksenalaisuutensa, vaikka hän onkin tavoittanut muodollisen poliittisen kansalaisuuden ja vaikutusmahdollisuuden.

## **Runsautta toisilla — puutetta enemmistöllä**

Kriittisyys ja suoranainen vastenmielisyys runsauden yhteiskunnan arvoja kohtaan on noussut ennen kaikkea kahdesta perussyystä. Ensinnäkin jokaiselle on tullut selväksi, että maailmanhistoriallinen jatkuvuus riiston ja alistamisen välillä ei olekaan katkenut: päinvastoin tämä rikkauten tuottaminen riippuu siitä. Se jatkaa vain noidankehää, jossa toisen leipä on toisen kuolema. Tarkoitamme teollisuus- ja kehitysmaiden välisten epätasa-arvoisten taloudellisten ja poliittisten riistosuhteiden olemassaoloa. Olof Palme on sanonut:

"Todistamme kansan nousemista etuoikeutettuja ryhmiä vastaan. Kuuntelemme samoja väestön suurten joukkojen vapauden ja tasa-arvoisuuden vaatimuksia, jotka kerran sytyttivät Euroopan maiden nousevan työväenliikkeen toivon ja kannustivat sen tulevaisuuden-uskoa. Erona on se, että vaatimukset tällä hetkellä on ainakin osittain suunnattu meitä vastaan. Demokraattisen sosialismin perustavat moraaliset arvostukset velvoittavat meitä olemaan sorrettujen puolella sortajia vastaan, kurjien ja köyhien puolella heidän riistäjiään ja sortajiaan vastaan."

Sosialidemokratia joutuu nyt katselemaan ihmisten vapauttamisen ja tasa-arvon lisäämisen pyrkimyksiä kansainvälisesti ja tulevien sukupolvien kannalta. Tämä merkitsee epäilemättä sitä, että SDP joutuu arvioimaan uudelleen kansainvälisten peruseriaatteidensa pätevyyttä. "Itsenäinen kansa ja yhteistyön maailma" ovat paikallaan pysyviä ja varovaisia tunnuksia maailmanlaajuisen tietoisuuden ja kansainvälisen solidaarisuuden omaksuvassa liikkeessä.

Toinen perussyys nousseeseen kritiikkiin kapitalistista runsauden yhteiskuntaa vastaan on seuraava: Kapitalistinen rikkauten tuottamisen tapa ei ainoastaan toiminut yhteiskuntataloudellisenä keinona vaan se itse hallitsi tätä runsauden yhteiskuntaa ja määräsi rikkauten ja runsauden sisällön.

## **Kapitalismi köyhdyttää**

Esiin on noussut myös uusköyhyys. Huomattavat yhteiskuntaryhmät — työttömät, asunnottomat, ammattitaidottomin (usein naisvaltainen) työväestö, "sosiaaliturvamarginaalit" — elävät hyvin niukoissa oloissa, ahdingossa ja puutteessa hyvinvoinnin keskellä. Uusköyhälistö koostuu useista varsin pienistä asiakohtaisista vähemmistöistä. Sen etuja ei mikään etujärjestö tai puolue aja ja kiteytä valtiollis-poliittisella tasolla. Siksi nykykapitalismin ristiriitaisuudet ovat niin monimuotoisia perinteisen työ-pääoma -ristiriidan ympärillä. Nämä nykykapitalismin uudet ristiriitaulottuvuudet synnyttävät kansalaisten keskuuteen kohdittaista oppositiota, mikä on esimerkiksi uuden nuoriso- ja vaihtoehtoliikkeen perustana (nais-, ympäristö-, asukas- ja rauhanliike). Suhteessa tähän liikehdintään ja sen taustalla oleviin perustaviin ongelmiin sosialidemokratia ja ammattiyhdistysliike näyttävät paljolti vallassaolevilta ja valtaakäyttäviltä organisaatioilta.

Kasvanut ekologinen tietoisuus — luonnon ja ihmisen riippuvuuden oivaltaminen — on lisännyt kapitalistista runsauden yhteiskuntaa vastustavaa kritiikkiä. Ympäristön saastumisen aiheuttamat terveysriskit ja suoranaiset katastrofit toisaalta ja huoli elämän jatkumisesta tuleville sukupolville toisaalta asettavat nykyisen menon oikeutuksen entistä ahtaammalle.

Työväenliike on kyennyt toteuttamaan monia ihanteitaan uudistuspolitiikkansa kautta. Samalla on kuitenkin noussut esiin monia uusia, jopa uhkaavampiakin vaaroja. On uudelleen arvioimisen, pohdinnan, opinkappaleiden tarkistamisenkin aika. Sen sijaan itsetyytyväisyyteen, omahyväisyyteen tai paikalleen seisahtumiseen ei ole vähäisintäkään perustetta.

## **5. KANSANVALLAN PUUTTEITA**

Kansanvallan ongelmat ovat tämän hetken yhteiskuntakeskustelun keskiössä. Ihmisten tunnoissa versoo tahto alamaishallitsemisen karistamiseksi ja aidomman kansalaisuuden saavuttamiseksi. Poliitiikan instituutiot, rakenteet ja menettelytavat ovat arvostelun ja uudelleenarvioinnin alaisina. Suomalaisen yhteiskunnan hallitsemisen järjestelmä on murroksessa.

Nykyinen yhteiskunnallinen murros näyttäisi edellyttävän yli ja eteenpäin ponnistamista menneiden vuosikymmenien yhteiskuntapolitiikan perusajattelutavasta ja parlamentaarisen demokratian kansanvaltakäsityksestä.

### **Puolueiden asema**

Puolueiden asemassa ja toiminnallisessa luonteessa tapahtui murroksenomaisia muutoksia 1960- ja 1970-luvuilla. Porvarillisten voimien vaalima epäpoliittisuus joutui 1960-luvulla uusvasemmistolaisesi sävyttyneen radikalismiin puristuksiin. Poliittisuutta alettiin nähdä sellaisillakin elämänalueilla, missä porvarillinen ideologia oli halunnut sen perinteisesti kätkeä: koulussa, kirkossa, kulttuurissa,

tieteessä ja tiedonvälityksessä. Kekkoslaisen kansaneheytyssajattelun suojeluksessa alettiin virallisestikin tunnustaa yhteiskunnassa eturistiriitoja ja niitä valtiollisesti säädellä. Puolueiden rooliksi hyväksyttiin eri yhteiskuntaryhmien pyrkimysten kanavoiminen poliittikan tasolle.

Puolueiden aseman vahvistumista tuki myös yhteiskunnan nopea uudistuminen jäsen kannattama usko politiikan mahdollisuuksiin. Ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin haettiin kokonaisvaltaisilla reformeilla. Ajan hengessä yhden asian liikkeetkin siirtyivät vaikuttamaan puolueiden kautta. Puolueet koettiin porteiksi yhteiskunnan jalostamiseen.

Puoluelaki 1969 nosti puolueet virallisesti tunnustettuun erikoisasemaan verrattuna muihin kansalaisjärjestöihin, jotka toimivat pelkästään yhdistyslain rajoituksin ja oikeuksin. Vaalilain muutokset toimivat samaan suuntaan ja puoluetuen käyttöönotto turvasi puolueita taloudellisesti. Puolueiden julkisoikeudellisen aseman ja valtiollisesti taatun talouden vahvistumista on seurannut puoluepoliittisen vaikuttamisen alueen laajentuminen yhteiskunnassa. Virkanimitykset, asiantuntijakomiteat, koululaitos, kunnallispolitiikka ja monet kansalaisjärjestöt ovat esimerkkejä asioiden hoidon siirtymisestä keskeisesti puolueiden kautta tapahtuvaksi. Tosin kysymys on paljolti ollut vain piiloporvarillisen poliittisuuden korvaamisesta avoimella puoluepoliittisuudella.

### **Tarvitseeko puolue jäseniä?**

Puolueiden asemassa tapahtunut muutos on heijastunut myös puoluetoiminnan sisälle. Kaikkien suurten puolueiden yhteyteen on syntynyt viimeisen viidentoista vuoden aikana lähinnä työryhmiä koostuva asiantuntijaorganisaatio, jonka tehtävänä on palvella ennen kaikkea valtionhallinnossa tapahtuvaa päätöksentekoa. Vastavasti perinteistä jäsenorganisaatiota ei ole kyetty kehittämään siten, että olisi pysytty perässä yhteiskunnan muuttuessa tehtaan varjoon syntyneiden työläisyhdyskuntien täydentämästä maatalousyhteiskunnasta teolliseen lähiöyhteiskuntaan.

Puolueiden toiminnassa on painopiste siirtynyt varsinaisesta jäsentoiminnasta politiikan tekoon julkisissa instituutioissa. Järjestöväen merkitys on vähentynyt ja tiedotusvälineiden merkitys on kasvanut puolueiden ja kansalaisten välisessä yhteydenpidossa.

Valtiollistuminen puolueiden luonteessa on merkinnyt myös vassemistopuolueiden kohdalla joukkopuolueluonteen hämärtymistä ja kehitystä "vaalipuolueeksi". Puolueiden olemassaolon ja toiminnan ei tarvitse perustua niin pitkälle kuin aikaisemmin jäsenistön aktiivisuuteen ja uhrauksiin. Näin puolueet voivat suunnata toimintansa politiikan tekoon ja vaalityöksi joukkopuoluekäytännölle ominaisen jatkuvan järjestö- ja valistustoiminnan sijasta. Puolueet voivat ainakin periaatteessa irtaantua aikaisempaa helpommin jäsenistön käsistä puhumattakaan pysymisestä kaiken kansan kontrollissa.

Julkisessa hallinnossa tapahtuvan politiikan teon korostuessa luonnollisesti myös puolueiden ohjelmatyö asettuu selvemmin sitä palvelemaan. Kansalaisten toiveita yhteiskunnallisen kehityksen vaihtoehtoiksi luonnosteleva tulevaisuustyö jää näin taka-alalle. Puolueiden tärkeimpiin tehtäviin kuuluva yhteiskuntakeskustelun alustaminen ei toimi. Kaiken kaikkiaan puolueet ilmentävät ulkoisten toimintatapojensa puolesta aikaisempaa heikommin instituutioista riippumatonta kansalaistoimintaa ja -tahtoa. Tätä ei kuitenkaan voi välttämättä tulkita niin, että nykyisin puolueet edustaisivat heikommin kansalaisten pyrkimyksiä ja etuja. Kehitys voidaan nähdä myös siten, että valitsijoiden intressejä hoidetaan vain konemaisemmin ja ammattimaisemmin.

### **Kaikille kaikkea hyvää!**

Puolueiden ja politiikan luonteen muutos on näyttäytynyt ihmisten silmissä kehityksenä yleispuoluesuuntaan. Puolueita on syytely siitä, että ne eivät riittävästi erotu toisistaan ja niiden kautta vaikuttaminenkin olisi vaikeaa. Yhteiskunnan luokkarakenteen monimutkaistuminen pitää yllä jatkossakin paineita yleispuolueiksi.

Kansanvallan kannalta puolueiden yritykseen tulla koko kansan puolueiksi kätkeytyy kuitenkin kohtalokas ristiriita. Pyrkimys edustaa kaikkia ihmisiä saattaa johtaa siihen, ettei kyetä edustamaan kunnolla ketään. Puolueiden kansalaiskontakti saattaa entisestään ohentua ja puolueiden rooli kehittyä ongelmalliseksi kansanvallan syventymisen kannalta. Vaikka tarkoituksena voikin olla kansan laajempi kohtaaminen, seurauksena voi olla tuntuman kadottaminen kansalaisten tarpeisiin, toiveisiin ja tahtoon. Toisaalta kyllä esimerkiksi sosialidemokraattisen liikkeen näkökulmasta ei voi olla kestävä lähtökohta myöskään se, että korostettaisiin pitäytymistä pelkästään perinteisenä työväenpuolueena. Luokkarakenteen muutos edellyttää myös puolueen luonteen kehitystä. Samaten toiminta yhteiskunnan heikoimpien ja alistetuimpien puolesta vaatii paitsi näiden kokoamista yhteiskunnalliseen toimintaan myös laajemman poliittisen muutosvoiman luomista. Todellinen solidaarisuus edellyttää muutoskykyisen enemmistön luomista.

### **Tieto jaettu epädemokraattisesti**

Yhteiskunta on kehittymässä yhä nopeammin ns. tietoyhteiskunnaksi, jossa tiedon omistus, hallinta ja käyttö ovat yhä ratkaisevammassa asemassa. Tietoteknologian kehitys ei vaikuta ainoastaan työelämään vaan koko yhteiskuntaan. Ihmiset tulevat riippuvaisiksi tiedosta ja sen käytöstä. Kokonaan uusi ajattelutapa tulee vallitsevaksi ihmisten hahmottaessa yhteiskuntaa koneiden kautta.

Tietoyhteiskunta synnyttää vastakkainasettelun koulutetun ja kouluttamattoman väestön kesken. Ensin mainitut voivat manipulaation ja valvonnan avulla hallita toisia ja ohjata yhteiskunnan kehittymistä.

Ihmisten tajuntaa hallitaan rahalla. Uusi teknologia vaatii paljon pääomaa. Lopulta valta ja tieto yhdistyvät ja syntyy uusi yhteiskuntaa johtava luokka. Työväenliikkeen on vastattava tulevaisuuden

haasteisiin ja otettava selvä tietoinen kanta myös uuteen tietoteknologiaan. Perusvaatimuksena on oltava tiedon demokraattinen ja kautuminen ja yhteiskunnallinen valvonta.

### **Ay-liikkeestä vieraantumista**

Ammattiyhdistysliikkeen ja muiden etujärjestöjen luonteen kehitys liittyy toisaalta niiden jäsenvoiman kasvuun ja toisaalta niiden saamaan keskeiseen hallitsemisrooliin tulopoliitikassa. Ammattiyhdistysliike ei enää ole pelkästään työehtosopimusneuvottelua, vaan sillä on kiinteät sidokset valtiolliseen päätöksentekoon ja hallinnossa tapahtuvaan valmisteluun. Näillä ay-liikkeen ja muiden etujärjestöjen aseman muutoksilla on ollut merkittäviä seurauksia kansanvallan kannalta.

Ammattiyhdistysliikkeen sananvallan lisääntyminen on tuonut entistä laajempien väestöpiirien edut ja tarpeet yhteiskunnan päätöksentekoaarenoille ja näin lisännyt kansanvaltaa. Vastapainona tälle palkkatyöläisten intressiedustuksen voimistumiselle on tosin ollut myös elinkeinoelämän vallankäyttäkoneistojen hioutuminen ja monipuolistuminen. Elinkeinoelämän Valtuuskunnan, EVAn synty ilmentää myös tätä. Toisaalta ay-liikkeen aseman voimistumisen kääntöpuolena on ollut päätöksenteon keskityksen korostuminen tulopoliitikassa. Tällä taas on ollut vaikutuksia myös ay-liikkeen järjestölliseen luonteeseen. Jäsenistön vieraantuminen ja sisäisen demokration ongelmat ovat nousseet tärkeiksi demokratiakeskustelun kysymyksiksi.

### **Mihin eduskuntaa tarvitaan?**

Politiikan ohjautuminen entistä selvemmin puolueiden ja etujärjestöjen kautta on heikentänyt eduskunnan asemaa. Vastaavasti on virkamiesten merkitys korostunut ja eturyhmien edustautuminen hallinnollisessa valmistelussa saanut keskeisen merkityksen. Samoin hallinnon intressi tunkeutuu puolueiden sisälle asiantuntijaorganisaatioiden kautta entistä avoimempana.

### **Keskittymistä ja byrokratiaa**

Kuvatut politiikan luonteen muutokset ovat tietysti monilta osin olleet väistämättömiä. Yhteiskunnan yleinen kehitys ja siihen liittyvä politiikan monimutkaistuminen asettavat rajoituksia radikaalisti nykykehityksestä poikkeavalle kansan tietoisuuden syventämiselle. Poliitiikan uusiin piirteisiin sisältyvä organisaatioiden keskittyminen ja byrokratisoituminen on kuitenkin luomassa kansalaisten tasolla paineita kansalaisjärjestöjen toiminnassa. Viime vuosina yhteiskuntakeskustelua hallinnut puoluevallan kritiikki ja yleisemmin organisaatioiden toiminnan erittely ilmaisee tätä muutospainetta.

Puolueita ja perinteisiä poliittisia organisaatioita ei enää tämän päivän yhteiskuntailmapiirissä nähdä portteina yhteiskunnan ja ihmiselämän jalostamiseen. Taustana tämänsuuntaisen asenteen kehitykselle voidaan pitää ihmisten poliittisten voimavarojen kasvua. Kansalaisten poliittisen tietoisuuden ja osallistumismahdollisuuk-

sien kasvaessa purkautuvat paineet politiikan sysäämiseen pois jalustaltaan kaikkien koeteltavaksi. Demokratiakritiikin pontmina voi pitää myös aiemmin todettua uudistuspolitiikan ehtymistä. Poliittinen järjestelmä ei kykene enää hankkimaan oikeutustaan jakamalla määrällisiä etuja ja uudistuksia kansalaisille.

### **Uutta haetaan**

Puolueita ja perinteisiä organisaatioita viime vuosina ravistellut demokratiakritiikki ja uusi kansalaisliikehdintä ovat erottamattomassa yhteydessä tähän yhteiskuntapolitiikan murrokseen ja 1970-luvun puoluepolitisoitumisen kieroutuneisiin piirteisiin. Vaihtoehtoja yhden asian liikkeinä ympäristöliikkeet, prosenttiliike ja erilaiset vaihtoehtoisen elämäntavan liikkeet ovat asettautuneet puolueiden haasteeksi. Näiden uusien liikkeiden piirissä on esiintynyt myös ajatuksia korvata puolueet ja perinteiset organisaatiot kokonaan epämääräisellä uudella politiikalla.

Haasteina uudet liikkeet esiintyvät ennen kaikkea tuodessaan uusia näkökulmia politiikan sisältöön, kysyessään monimuotoisen alhaalta lähtevän kansalaistoiminnan paikkaa kansanvallassa ja pakottaessaan puolueita tarkistamaan toimintatapojaan ja tavoitteitaan hallintorakenteiden uudistamiseksi. Uusien liikkeiden olennaisimpana piirteenä on pidettävä yksityisen ihmisen korostamista politiikan toimijana. Niiden piirissä syytetään usein myös vasemmis-toa luokkien selän taakse pakenemisesta ja vaaditaan henkilökohtaisen vastuun ja itsetekemisen asenteen omaksumista. Uudet liikkeet korostavat myös instituutioista riippumattoman kansalaistoiminnan merkitystä.

### **Vallan hajauttaminen**

Hahmotettaessa uudenlaista demokratia- ja puoluekäsitystä ei lähtökohdaksi kuitenkaan tule ottaa puolueiden muuttamista yhden asian liikkeiden kaltaiseksi. Yhtä tärkeätä olisi karistaa puolueiden pyrkimyksistä halu kaikkien asioiden liikkeeksi. On saatettava pohdittavaksi koko suomalaista poliittista kulttuuria leimaava parlamentaarisen demokratian kansanvaltakäsitys. Vaihtoehtoinen kansalaisdemokratiaksi nimettämämme kansanvaltakäsitys merkitsee valtarakenteiden hajautusta ja erilaisten kansalaistoiminnan muotojen korostamista. Se edellyttää myös puolueiden omimman tehtävän täsmentämistä. Kysymys väitetyssä "puolueiden liiallisessa vallassa sinänsä" on niiden luisumisesta väärille alueille ja varsinaisen tehtävän puutteellisesta toteutuksesta.

Tie ulos nykyisistä politiikan uskottavuuden ongelmista voi löytyä hahmottamalla yhteiskuntapolitiikalle laadullisten uudistusten ohjelmaa ja omaksumalla kansanvallan kehittämisen periaatteeksi vallan vähentäminen vanhojen vallan valtaamisen vaateiden sijasta. 1980-luvun kansanvallan tila on sosialidemokratian kansanvaltakäsityksen ja koko yhteiskunnan demokratiakäytäntöjen kehittämisen haaste.

## **6. TIET KOHTI TAVOITTEITA**

### **6.1. Hyvinvointipolitiikan murrosvaihe**

Sosialidemokratian ideologisten "opinkappaleiden" ja uudistuspolitiikan lähtökohtien uudelleen arvioimisen kannalta keskeisin ongelma kiteytyy kysymykseen julkisesta sektorista tavoitteiden läpikäymisessä. 1970-luvun kansainväliset talouskriisit, talouskasvun hidastuminen ja sosiaaliturvan osittainen purkaminen ovat nyt eurooppalaisen sosialidemokratian yhteisenä kokemuskenttänä. 1970-luvun puolivälistä lähtien päätään nostanut uusoikeistolainen ideologia ja politiikka on pyrkinyt toteuttamaan jyrkän ns. monetaristista sosiaalimenojen karsimista valtion budjetissa. Rakenteellisesti uusoikeistolainen valtavirta on toteuttanut julkisten palveluiden siirtämistä uudelleen markkinaperusteiseksi. Tämä politiikka on edustanut "vahvemman oikeutta". Se on ollut linjaltaan ja tuloksiltaan epäsolidaarista ja sosialidemokratian arvomaailman vastaisena.

Toisaalta sosialidemokratian itsekritiikin mielessä sosiaalivaltion rajat ovat tulleet vastaan myös toisella tavalla. Hyvinvointipolitiikan kriisi on ilmentynyt paitsi materiaalisena myös ajatuksellisenä. Valtiolliset hyvinvointiparaatit ovat tulleet ylivoimaisiksi — sekä materiaalisesti ylläpitää että ajatuksellisesti käsittää. Raskas ja byrokraattinen hyvinvointikoneisto hitaan talouskasvun yhteiskunnassa muodostaa perustan sille, että oikeistopopulistinen ns. holhousvaltiokritiikki saa vastakaikua kansalaisten keskuudessa. Sosiaalipalvelujen tuottaminen on mielikuvituksetonta, byrokraattista eikä aina vastaa ihmisten muuttuneita tarpeita. Lisäksi palvelut ovat viipaloituneet lukuisiin hallintoyksiköihin. Toiminta ei useinkaan lähde ihmisen ongelmista käsin.

#### **Missä solidaarisuus?**

Myös työväestön tietty "keskiluokkaistuminen" on noussut hyvinvointipolitiikan jatkamisen esteeksi. On vaikeaa kehittää poliittista tahtoa esimerkiksi sen tueksi, että suuri enemmistö (= työssä käyvät) luopuisi sittenkin pienen vähemmistön (= työttömät) hyväksi. Yhteiskunnassamme on kasvava joukko erilaisissa ongelmissa painiskelevia vähemmistöjä, joiden ääni ei tunnu kantavan poliittisen päätöksenteon tasolle.

Sosialidemokraattiselle uudistus- ja muutospolitiikalle asettuu tällaisessa tilanteessa kolme politiikan yleiseen toimintalinjaan liittyvää ongelmaa. Ensinnäkin meidän täytyy kysyä, voiko sosialidemokratia luoda ja kasvattaa julkista sektoria ihmisten välisen tasa-arvon ja solidaarisuuden lisäämiseksi. Taittuva talouskasvu, uudistusmarginaalin ehtyminen ja tiedotusvälineistön ohjaama kansalaismielipide on ainakin asettamassa tälle linjalle sulkuja.

#### **Yhteinen lohko**

Kenties edellistä tärkeämpää on kuitenkin kysyä, pitääkö sosialidemokratian laajentaa julkista sektoria (vaikka se olisi aineellisesti mahdollista). Samaan ongelmaan on ruotsalaisessa sosialidemokratiassa kiihkeästi haettu vastauksia vuoden 1976 vaalitappion erit-

telyn myötä. Sikääläisen sosialidemokraattisen nuorisoliiton pääsihteeri Bo Bernhardsson on pohtinut mahdollisen taitoa "yhteisen sektorin" puolustamisessa ja sisäisessä uudelleenjärjestämisessä. Ruotsalaisen sosialidemokratian aitojen perinteiden pohjalta hän näkee yhteisen sektorin historialliseksi tehtäväksi uuden yhteiskunnallisen yhtenäisyyden rakentamisen ikään kuin keihäänkärjeksi markkinataloutta ja etuoikeusyhteiskuntaa vastaan. Hän näkee sosialidemokratian hyvinvointistrategian vikaanmenon seuraavasti: Sosialidemokratia rakensi koulun kaikille, mutta yksityisen pääoman etunäkökohdat rakensivat teknologian ja työelämän, jotka puolestaan antoivat puitteet koulutukselle ja tiedonmuodostukselle. Sosialidemokratia halusi iskostaa ihmisiin yhteisyyden, kansanvalan ja oikeudenmukaisuuden ajatukset, mutta työelämän ja asumisen konkreettinen kehitys on kulkenut kohti erikoistumista ja eristymistä. Vastaavasti sosiologi ja SAP:n 70-luvun suunnittelupäällikkö Jan Lindhagen on nähnyt ongelman piilevän siinä, miten hyvinvoinnin rakenteet ja rahoittaminen murtavat työväenliikkeen edustaman yhtenäisyyden ja kansanliikeluonteon perustaa.

Julkisen sektorin on tultava aktiiviseksi, ennaltaehkäiseväksi ja järjestelmää murtavaksi. Sen olisi myötävaikutettava sellaisten sosiaalisten ympäristöjen luomiseen, joista solidaarisuus voi kasvaa. Meidän olisi puhuttava yhteisestä lohkosta. Sen olisi oltava konkreettinen esimerkki siitä, mitä me tarkoitamme demokraattisella sosialismilla.

### **Mitä on politiikka?**

Ruotsalaisten sosialidemokraattien itsekriittinen pohdiskelu ja keskustelu näyttäisi vievän siihen johtopäätökseen, ettei enää "lisää valtiota", mutta kylläkin "toisenlaista valtiota". Kaikessa utopistisuudessaan he haluavat painottaa, että on muitakin yhteistä sektoria kuin julkinen sektori ja että on muitakin omaisia kuin viranomaisia. Tässä pyrkimyksessään he hakeutuvat kunnallissosialismiin, oma-apuperinteen, työväenpääoman ja kansanliikeajattelun juuriin ja nykymahdollisuuksiin. Viimeistään nyt sosialidemokratian on poistettava yhtäläisyysmerkit ajattelustaan, että politiikka = valtio ja muu toiminta julkisen vallan edustuksellisissa instituutioissa.

Parlamentaarisen ja edustuksellisen demokratian kaavan sijaan olisi kehitettävä demokratiakäsitys, joka hahmottaisi sosialidemokratian omimman tehtävän puolueena ja antaisi myönteisen paikan muille monitasoisen vapaan kansalaistoiminnan muodoille. Hyvinvointivaltion saavutusten puolustamisen rinnalle on kehitettävä erilaisia kansalaisdemokratian muotoja, jotka lisäävät ihmisten itsemääräämistä oman elämänsä hallitsemisessa niin työssä, asumisessa kuin koulutuksessakin.

### **Asumiseen laatua**

Laadulliset muutokset eivät ole vain helppo iskulause, joka nousee esjin määrällisiin uudistuksiin käytettävissä olevien varojen niukuudesta: vaikkakin vähemmän rahaa, ne vaativat enemmän ennakkoluulottomuutta, luovaa ajattelua ja valmiutta etuoikeuksista lup-

pumiseen. Nämä muutokset liittyvät mm. elämäntapakysymyksiin ja holhousvaltiokritiikkiin, mutta ne eivät ole yksilöiden toteutettavissa yksinomaan elämänasenteen muutoksina. Kysymys on esimerkiksi asumisen ehdoista ja rakenteista, jotka nykyisellään tehokkaasti estävät solidaarisuuden, aktiivisuuden ja yhteistoiminnan kehittymistä.

Asumisen itsehallinnon tavoitteita voitaisiin — viitteellisesti — hahmotella seuraavalla tavalla:

- On kehitettävä asumisratkaisuja, jotka eivät eristä eri väestöryhmiä toisistaan. Tämä edellyttää sitä, että asunnot ja työpaikat sijaitsevat samalla alueella;
- Ihmisillä tulee olla mahdollisuus pitkäaikaiseen pysyvään asuntoon/kotiseutuun, mikä on edellytys sille, että asukkaat kiinnos-  
tuisivat ja välittäisivät asuinympäristöstään;
- Asukkaiden tulisi voida yhdessä vaikuttaa asuinympäristöönsä koskeviin ratkaisuihin. Yhteisen harrastustoiminnan järjestäminen ei sinänsä riitä luomaan yhteishenkeä.

### **Työelämän hierarkiat**

Toinen esimerkki konkreettisista laadullisista muutoksista liittyy sekä työelämän hierarkioiden purkamiseen että julkisen sektorin (yhteisen lohkon) demokratisoimiseen, jossa on otettava huomioon myös palvelujen käyttäjät. Edmund Dahlström ja Rita Liljeström ovat todenneet, että esim. sairaaloissa hoitajat ovat kahden valta-hierarkian pohjalla: lääketieteellisen ja hallinnollisen. Lääketieteellinen hierarkia rakentuu siten, että eri henkilökuntaryhmien asema, tulot ja vaikutusmahdollisuudet perustuvat hyvin yksiselitteisesti heidän lääketieteelliseen asiantuntemukseensa. Hallinnollinen hierarkia puolestaan järjestää ja valvoo hoitotyötä. Dahlström ja Liljeström ovat havainneet tässä hoitotyön organisaatiossa selviä teollisuuslaitoksista lainattuja piirteitä, kuten pyrkimys taloudelliseen tehokkuuteen, joka merkitsee työtehtävien eriyttämistä ja rationalisointia, henkilökunnan ylikuormittamista jne. Lisäksi työpaikan sosiaalisissa suhteissa vaikuttaa miehin vanha (patriarkaalinen) perinne, ovathan useimmat hoitajat naisia ja useimmat lääkärit miehiä.

Yksilötasolla nämä hierarkiat vaikuttavat siten, että vain osa suorittavan työn tekijöiden valmiuksista ja kyvyistä otetaan käyttöön. Työntekijän muuttumista organisaation osaksi korostaa hoitotyöhön perinteisesti liittyneen empatian ja henkilökohtaisen huolenpidon joutuminen ristiriitaan tehokkuusvaatimusten kanssa. Mahdollisuudet työssä kehittymiseen ja etenemiseen ovat vähäiset. Koko sairaanhoidon tasolla on kysymys siitä, että hoitohenkilökunta, jolla on välitön kosketus potilaisiin, voi vain vähän vaikuttaa tapaan, jolla hoito järjestetään. Kokemusta kanssakäymisestä potilaiden kanssa ei pidetä tärkeänä. (Tämä koskee myös potilaita, jotka näin jäävät sairaanhoidon kohteiksi.) Tämänkaltaisen kokemuksen toisenlainen arvostaminen ja käyttö — yleisemminkin sosiaalipalve-

luissa — voisi olla merkittävä osa julkisen sektorin uudelleenjärjestämistä demokratian ja itsemääräämisoikeuden periaatteiden pohjalta.

### **OECD — politiikan yhdenmukaistaja**

Kolmas yleisen toimintalinjan ongelma liittyy sosialidemokratian reagointikykyyn uusoikeistolaiseen ajatteluun ja politiikkaan nähden. Rakenteellisenä piirteenä sosialidemokratian tilaa näyttää muokkaavan OECD-maiden kehitys politiikan yhdenmukaistamiseen, jossa talouden "välttämättömyydet" rajaavat politiikan tahdonvaraisuuden ja ohjauskyvyn alaa. Maailmantalouden taustaa vasten kansainvälisestä kilpailukykyistä on tullut väline ja kansallisesta edusta tavoite erittäin pulmallisella tavalla. Talouden kansainvälinen avaaminen on tuntunut edellyttävän politiikan kansallista sulkemista kansallisen edun puolustuksena. "Politiikan kansallinen sulkeminen" on sama kuin ns. yhteisymmärryspolitiikka taloudellisessa ja muussa yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa hallitus- ja parlamenttitasolla. Oman puolueemme kannalta tähän on liittynyt kyvyttömyys rakentaa poliittista tahdonmuodostusta ja rintamalinjaa suhteessa oikealle. Aatteellinen uudestilouvuus vanhan pohjalta sekä kyky historiallisiin aloitteisiin ja suuriin tavoitteisiin ei ole ollut leimallista suomalaiselle sosialidemokratialle viime vuosina, jos vertaamme sitä muihin eurooppalaisiin puolueisiin.

### **SDP:n luotava uutta**

Kuitenkin tosiasia on, että poliittinen tahto uudistuksiin ei ole missään valmiina, vaan se on myös luotava. Poliittisena liikkeenä sosialidemokratian on esitettävä vaihtoehtoja, alustettava yhteiskunta-keskustelua kansalaisten keskuudessa. Vain näin viedään eteenpäin yhteiskunnallisia uudistuksia ja siirretään politiikan keskustelu- ja rintamalinjaa vasemmalle. Konkreettisten vaihtoehtojen löytämiseksi suomalaisen sosialidemokratian tulisi periaatekeskustelussa mahdollisimman avoimesti pyrkiä löytämään itselleen "uusi yhteiskuntapoliittikan ydinajatus". Tähän liittyen sosialidemokratia tarvitsee sellaisia tulevaisuuskuvia, joita Ernst VVigforss kutsui väliaikaisiksi utopioiksi. Nimenomaan tarvitsemme sellaisia tulevaisuuskuvia, jotka ilmaisevat nykyisiä poliittisia tavoite- ja tahtotiloja ja jotka päätyvät kasvavien sukupolvien ihanteiksi. Sosialidemokratian sosialismikäsitystä on kehitettävä väliaikaisina utopioina niin, että sosialistisuudellamme on elävä yhteys konkreettiseen uudistuspolitiikkaamme.

### **6.2. Itsenäisen talousajattelun tarve**

Tasa-arvoisemman, kansanvaltaisemman, solidaarisemman yhteiskunnan rakentaminen edellyttää tietoista ja määrätietoista talouspoliittista toimintalinjaa, itsenäistä taloudellista ajattelua ja uutta ajattelua myös kansainvälisen työajan kannalta. Tällaisen ohjelman hahmottaminen edellyttää myös selkeätä irrottautumista suurteollisuuden tai ns. elinkeinoelämän talouspoliittisten näkemysten myötäilystä. Voidaan hahmotella seuraavia osatekijöitä tähän talouspoliittiseen ohjelmaan.

## Työtä!

Keskeinen kysymys koko yhteiskuntapolitiikassa on täystyöllisyyden turvaaminen. Teollistuneissa länsimaissa on 1970-luvun puolivälin jälkeen suhtauduttu laajamittaiseen työttömyyteen jonkinlaisena pysyväisluonteisena ilmiönä. Työttömistä on tullut länsimaisen hyvinvointiyhteiskunnan uusi proletariaatti. Työttömyyteen ei kuulu vain se, että on ilman työtä vaan siihen liittyy muitakin ongelmia, kuten esimerkiksi alhainen aineellinen elintaso, sosiaalinen eristyisyys, mielekkään ajankäytön ongelma ym., joista muodostuu ns. "työttömän elämäntapa".

## Lapsi ja työ

Jälkiteollistuneessa yhteiskunnassa ihmisten suhde työhön on muuttunut. Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa lapset olivat mukana työnteossa aivan pienestä saakka. He näkivät ja saivat ammatillisen koulutuksen tulevaan työhönsä tekemällä työtä vanhempiensa ja sukulaistensa kanssa. Nykyään taas lapset usein kasvavat erillään työelämästä. Lapset eivät näe työtätekeviä ihmisiä tuotannossa, kotona työtä on kuitenkin yhtälailla kuin ennen. Tämä muuttunut tilanne varmasti vaikuttaa nuorten käsitykseen työstä ja työelämästä.

## Työ on työtä ilman palkkaakin

Nykyisin, kun keskustellaan työstä ja työttömyydestä, niin tarkoitetaan vain palkkatyötä. Jos työ määritellään palkkatyöksi, niin työttömyyttä on hyvin paljon. Työttömillä ei tässä mielessä tule käsittää vain työttömyystilastoissa olevia ihmisiä vaan tulee ottaa huomioon myöskin ns. piilotyöttömien määrä. Suomessa on tänä päivänä piilotyöttömiä n. 100 000. Yhteiskunnassamme tehdään kuitenkin hyvin paljon palkatonta työtä. Esimerkiksi se työ, jota tehdään kotona — naisten toinen työpäivä — kaikki tämä on palkatonta työtä. Suurin osa siitä työstä, jota tehdään järjestöissä, poliittisissa puolueissa ja ammattiyhdistysliikkeessä, on vapaaehtoista, palkatonta työtä. Voidaan jopa väittää, että suomalainen demokratia ja koko demokraattinen yhteiskunta ja sen toiminta perustuu hyvin pitkälle palkattomaan työhön. Yhtä hyvin voidaan myös sanoa, että suomalainen hyvinvointi perustuu pitkälle siihen palkattomaan työhön, jota naiset kotona tekevät. Työ on erittäin epätasaisesti jaettu. Toisilla on liikaa palkatonta työtä ja palkallista työtä liian vähän, ja toisilla liikaa palkallista työtä ja palkatonta työtä liian vähän.

## Kaikille palkallinen työ

Sosialidemokraattinen liike ei voi hyväksyä sellaista ratkaisua, jossa joillekin ihmisille palkallinen työ on välttämätöntä ja joillekin palkaton työ riittäisi. Työttömyysongelmia ei voida ratkaista siten, että osa nykyisestä työvoimasta — lähinnä naiset — vetäytyisivät työmarkkinoilta jonkinlaisen tuen turvin.

Työ on perusoikeus. Ilman työtä ihminen ei elä eikä voi elää. Työtä on muutakin kuin nykyinen palkkatyö. Palkkatyön olisi taattava riittävä toimeentuloturva. Tämä on taloudellisen riippumattomuuden perusedellytys. Kun hyväksymme työn perusoikeudeksi, se ei mer-

kitse, että hyväksyisimme minkälaista työtä tahansa. Rasittava, kulluttava, ahdistava työ tulee muuttaa. Kun työ on mielekäästä ja työn sisältö merkityksellinen, sillä on myönteinen vaikutus ihmisen kehittymiseen. Useimmat sosiaaliset suhteet tulevat työn kautta. Ihminen tarvitsee ihmisiä ollakseen ihminen.

### **Työtä ja teknologiaa**

Teknologisella kehityksellä on vaikutusta työn sisältöön, työelämän valtarakenteisiin, työllisyyteen ja myös koulutukseen. Pidemmällä aikavälillä sillä tulee olemaan myös vaikutusta yhteiskunnallisen järjestelmän kehittymiseen. Teknologinen kehitys ei ole ihmisvoimien ulottumattomissa oleva salaperäinen asia. Kehityksessä vastaavat ihmiset ja he myös pystyvät hallitsemaan sitä. Kysymys on tahdosta, asenteista, valituista toimenpiteistä ja vallasta. Yhteiskunnalla ja työntekijöillä on oltava ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet. Uutta tekniikkaa olisi käytettävä apuna, jotta voitaisiin luoda ihmistä arvostava, solidaarinen, lämmينhenkinen, luontoa ja rauhaa rakastava, jokaiselle riittävän elannon antava demokratia.

Teknologiseen kehitykseen voi ammattiyhdistysliike keskeisesti vaikuttaa. Tällä hetkellä ay-iiike on kuitenkin jäykkäliikkeinen. Mikäli se aikoo ja haluaa ottaa tuon vaikuttajajarolin, on sen muututtava uudistusmieliseksi, joustavaksi ja tulevaisuutta ennakoivaksi. Jos se ei näin tee, sitä ei ennenpitkää ole olemassa nykymuodossaan.

### **Kasvu ei ole onnellisuuden mitta**

Kasvu tavaratuotannon ja yksityisten palvelujen puolella on iskos-tettu lukuisin eri keinoin elimelliseksi osaksi taloudellista toimintaa. Sosialidemokratian tulee kyetä näkemään, että BKT:n kasvu it-sessään kertoo hyvin vähän ja tulevaisuudessa yhä vähemmän siitä, miten onnistunutta työväenliikkeen kannalta yhteiskuntakehitys on. Kasvusokeudesta irrottautuminen edellyttää myös talouselä-män institutionaalisen perustan muuttamista. Yritysten toimintaa koskevan lainsäädännön ja muun ohjeiston tulee luoda myös "kas-vuttoman" menestymisen mahdollisuus. Tällä ajattelulla on myös ekologiset kytkennät. Luonnonvarojen — strategisuu-tensa vuoksi erityisesti energian hinnan tietoinen kohottaminen luo edellytyksiä ympäristöystävällisemmälle politiikalle.

### **Kansainvälinen oikeudenmukaisuus**

Samalla kun eri tavoin irrottaudutaan pakonomaisesta kasvusidon-naisuudesta hyvinvointivaltiossa ja luodaan ekologisempaa talous-politiikkaa, on tarkasti huolehdittava siitä, että ei luovuta tulonjako-ja tasa-arvotavoitteista.

Kansainvälisen oikeudenmukaisuuden kannalta tarkasteltuna on nähtävä, että taloudellinen kasvu, joka pohjautuu lisääntyvään yksi-tyiseen kulutukseen teollisuus- ja hyvinvointiyhteiskunnissa käyt-tää niitä varoja (raaka-aineita ym.), joita kehitysmaat tarvitsisivat omien yhteiskuntiensa kehittämiseksi. Maata olisi esimerkiksi saa-tava viljellä kehitysmaissa oman kansan tarvitsemaan ruokatuotan-toon eikä kuten nyt käyttää viljelymaita vientiin tarkoitettuun tuo-

tantoon. Kansainvälinen solidaarisuus asettaa näin rajat omassa maassamme tapahtuvalle taloudelliselle kasvulle.

### **Omistuksen demokratisoiminen**

Omistuspohjan monipuolinen demokratisoiminen on yhä oleellinen ja välttämätön osa toimittaessa taloudellisen demokratian syventämiseksi. Sosialisoinnit (liikepankit, apteekit, vakuutuslaitokset, puunjalostusteollisuus), palkansaajarahastot (suuret yritykset), kunnallisen taloudellisen toiminnan korostaminen sekä osuustoiminnallisuuden edistäminen ovat keinoja murtaa yksityisen pääoman talouspoliittista valtaa. Samalla luodaan edellytyksiä irrottautua sokeiden markkinavaimien otteesta ja edetä kohti suunnitelmallisempaa taloutta.

### **7. PONSI**

Sosialidemokraattisten Naisten ja Sosialidemokraattisen Nuorison Keskusliiton liittotoimikunnat esittävät puoluekokoukselle,

että keskusteluasiakirja -aloitteen näkökohdat otettaisiin huomioon periaateohjelmaa uudistettaessa.

### **45. NÄKÖKOHTIA PERIAATEOHJELMAAN**

Olarin Sosialidemokraatit r.y:n aloite

Olarin Sosialidemokraatit ry esittää,

että puoluekokous ottaisi huomioon periaateohjelmaa käsitellessään seuraavat näkökannat.

1. Puolueen tulee toiminnallaan tukea yksityisen ihmisen ja hänen lähiympäristönsä omatoimisuutta ja itsenäisyyttä ja pyrkiä seläisiin poliittisiin päätöksiin, jotka vahvistavat kansalaisten suoraan mahdollisuutta osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon.
2. Periaatteista käytävällä keskustelulla on mieltä ainoastaan, mikäli pyritään aidosti voittamaan puolueelle rooli yhteiskunnallisena liikkeenä — kansalaisten muodostamana poliittisena liikkeenä. Puolue osana valtiokoneistoa ei tarvitse periaateohjelmaa eikä varsinkaan periaatteista käytävää keskustelua. Hierarkisessa valtiokoneistossa periaatteista käytävä keskustelu muodostuu itsetarkoitukseksi. Kuitenkin poliittinen toiminta on yhteisten asioiden hoitamista eri tilanteissa — yhteisten asioiden hoitamisessa täytyy olla perustana tietty näkemys toiminnan oikeutuksesta, tavoitteista ja vaikutuksista.
3. Sosialidemokraattien olisi sosialistisen aateperintönsä pohjalta pyrittävä selkeästi määrittelemään suhteensa työhön. Työ ei ole vain toimeentulon perusta, vaan työn kautta jäsenyytään yhteisön jäseneksi. Jos työn tarkoituksena on ihmisarvoisemman elä-

män toteuttaminen, on vaikea kuvitella työn loppuvan yhä useammalta. Työn käsite onkin mietittävä uudelleen. Tulevaisuudessa ihmisten toimeentuloa ei voida nykyisellä tavalla sitoa palkkatyön käsitteeseen. Sosiaaliturvajärjestelmässä on kehitettävä nykyistä yleisempiä toimeentulojärjestelmiä vähentämällä toimeentulotarpeen syihin liittyvää harkintaa.

4. Valtio ei ole itsetarkoitus, vaan väline. Hallinnon kehittämisen yleisenä periaatteena tulee olla päätöksenteon hajauttaminen ja edustuksellisuuteen perustuvien järjestelmien rinnalle tulee kehittää suoran osallistumisen ja vaikuttamisen kanavia. Poliittisen päätöksenteon ja teknokraattisen päätöksenteon suhdetta tulee selkiyttää siten, että korkeimmat virkamiehet nimitetään yhdessä ministerien kanssa ja muun virkakunnan osalta valintaperusteena korostetaan nykyistä enemmän tietojen ja taitojen merkitystä.
5. Suomen tulee omalla esimerkillään toimia kansainvälisen uhan poistumiseksi ja rauhanomaisen kansainvälisen kaupan ja kulttuurivaihdon lisäämiseksi. Kansainvälistä yhteistyötä tulee kehittää ja lisätä samoin kuin suoraa kehitysapua. Kehitysavun tulee lähteä saajamaan edellytyksistä ja tarpeista, niiden oloihin empaattisesti eläytyen.

#### **46. RATIONAALISUUDEN KÄSITE**

Olarin Sosialidemokraatit r.y:n aloite

Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ohjelmien ja poliittisten tavoiteasettelujen läpikäyvässä ajatuksena on rationaalisuus. Käsitetään, että ihmisten toimintaa ohjaa ajattelu ja pitkäjänteinen suunnitelmallinen pyrkimys kohti parempaa. Rationaalinen pohjavirta ilmenee nykyisessä periaateohjelmassa lukuisissa kohdissa. Siinä esiintyvät käsitteet suunnitelmallisuus, järkiperäisyys ja tarkoituksenmukaisuus.

Käytännön politiikka on ajankohtainen sovellutus puolueen ohjelmista ja ideologiasta. Edellä käsitelty rationaalisuus on tuotu mukaan päivänpolitiikkaan. Mutta se on päässyt mukaan merkitykseltään kaventuneena. Sosialidemokraattien politiikan ohjenuorana on jo vuosia ollut yksipuolisesti teknistaloudellinen rationaalisuus. On pyritty taloudelliseen kasvuun, kansainväliseen kilpailukykyyn ja aineellisen hyvän jakamiseen yhä useammille. Seurauksena on kuitenkin ollut taloudellisen kilpajuoksun ja materian palvonnan on-toiksi riistämiä yksilöitä. Kireä tahti yhteiskunnan eri aloilla on vienyt ihmisten huomion ja voimat siinä määrin, että sosiaalisten suhteiden hoito on jäänyt väliin. Tuloksena on rikkinäisiä perheitä sekä häiriintyneitä lapsia ja nuoria. Kansainväliseen talouskilpaan on pieni maamme mennyt niin totaalisesti, että oman kulttuurin kehitys on näivettyneessä. Suuret kauppakumppanit ovat vaatineet ja saaneet myös kulttuurilleen vapaakauppaedut ja suurtuotannollaan jyränneet kansallisen kulttuurin lähes olemattomiin.

Sosiaalinen rationaalisuus yhteiskunnallisessa toiminnassa ohjenuorana tarkoittaa toimenpiteiden kaikkien vaikutusten mukaan tarkasteluihin ottamista. Sosiaalisella tasolla ei vaikutuksia ainakaan välittömästi voida (rahassa) mitata, mutta laadullisia vaikutussuhteita on mahdollista arvioida. Mikäli sosiaalisille rationaalisuuksille annetaan nykyistä enemmän painoa, kehittyvät myös vaikutusten mittausten menetelmät.

Kulttuurinen rationaalisuus on aikanaan ollut (ehkä tiedostamatta) ohjenuorana kehitettäessä maamme koululaitosta ja muita sivistysjärjestelmiä viimeisten sadan vuoden aikana. Tämän kulttuurirationaalisuuden hedelmiä on talouselämämmekin voinut poimia, kun työvoimamme on ollut oppivaista ja sopeutuvaista nopeasti muuttuneissa teknologian käänteissä. Kulttuurin säilyttäessä omaperäisen kansallisen pohjansa se ohjaa ihmisiä todellisen tiedon hankkimiseen ja yritykseen sen ymmärtämiseen sekä siten hallitsemiseen. Yhteiskuntamme säilymisen ja kehittymisen ehto tulevaisuudessa on oman kulttuuripohjan pitäminen. Siksi on kulttuurinen rationaalisuus otettava tasaveroiseksi lähtökohdaksi yhteiskunnallisessa toiminnassa.

Olarin Sosialidemokraatit tekeekin aloitteen

että puoluekokous päättäisi ottaa kaiken sosialidemokraattisen toiminnan lähtökohdiksi sosiaalisen ja kulttuurisen rationaalisuuden teknistaloudellisen rationaalisuuden rinnalle. Puoluetoimikunnan tulee, käyttäen monipuolista asiantuntijapanosta, pikaisesti valmistella käytännön esimerkkien tasolle tukimateriaalia käytettäväksi kaikilla elämäme aloilla. Pikaisimmin lähtökohtien muutoksen tulee näkyä valtion ja kuntien budjeteissa sekä työmarkkinakäytännössä.

Puoluetoimikunnan lausunto aloitteisiin 44—46:

Aloitteissa esitetään monia tärkeitä kysymyksiä, pohdintoja ja kannanottoja, jotka liittyvät periaateohjelman uudistamiseen. Olarin Sosialidemokraatit r.y:n aloitteessa n:o 46 esitettävästä tukimateriaalista puoluetoimikunta toteaa, että muokattaessa puoluekokousasiakirjojen pohjalta periaateohjelmatyötä tukevaa aineistoa mainittu näkökulma voidaan ottaa huomioon. Puoluetoimikunta viittaa puoluekokouksesityksenä käsiteltävään keskusteluaineistoon periaateohjelmasta ja yhtyy aloitteisiin niissä esitettyjen näkökohtien ottamisesta huomioon periaateohjelmaa laadittaessa.

#### **47. PUOLUETOIMINNAN ARVOSTUKSEN KOHOTTAMINEN PERIAATE-OHJELMAN UUDISTUSKESKUSTELUN YHTEYDESSÄ**

Eiran Sos.-dem. Yhdistys r.y:n aloite

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue uudistaa parhaillaan periaateohjelmaansa. Ohjelmatyötä käsitellään Lahden puoluekokouk-

sessä vuonna 1984 ja uudistamistyön on tarkoitus olla valmiina vuonna 1987.

Periaateohjelmaa uudistetaan aikana, jolloin yhteiskunnan kehittäminen perinteisen hyvinvointipolitiikan keinoin on olennaisesti vaikeutunut. Myös usko politiikan kautta vaikuttamisen mahdollisuuksiin on vähentynyt. Yhteiskunnan kehityksen negatiiviset piirteet, kuten byrokratisoituminen, teknokratisoituminen, valmistelukoneistojen vallan kasvu sekä voimattomuus vaikeiden yhteiskunnallisten ongelmien kuten työttömyyden ja asunto-ongelmien ym. poistamisessa ovat heikentäneet kansalaisten motivaatiota osallistua poliittisen järjestelmän toimintaan ja arvostaa sitä. Tätä ovat vielä lisänneet viime aikoina paljastuneet väärinkäytökset ja epäkohdat, yhteiskunnallisen ilmapiirin oikeistolaisuus ja oikeistolaisuus sekä ajan henkeen liittyvä uusmoralismi. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että kansalaiset eivät luota politiikkaan ja poliitikkoihin ja erityisesti puoluepolitiikka koetaan negatiivisena asiana.

Itse tämä kehityssuunta on negatiivinen. Suurelta osin sillä on objektiiviset syynsä, ja siksi siihen tulisi ajoissa reagoida ja pyrkiä ohjaamaan kehitystä politiikan arvostusta parantavaan suuntaan. Osittain kysymys on myös kansalaisten tiedon tasosta, politiikan tekoa ja siihen liittyviä kysymyksiä ei tunneta. Poliittikka ei toimi kansan tasolla. Tämä on suuri haaste poliittisten puolueiden toiminnalle.

Eiran Sos.-dem. Yhdistys esittääkin.

että SDP periaateohjelmaansa uudistaessaan käynnistäisi vuosina 1984—1987 laajan kansalaiskeskustelun politiikan arvostuksen kohottamiseksi.

Samalla SDP omalla poliittisella toiminnallaan osoittaisi, että politiikan sisältö ja tekotavat perustuvat sen kannattajien ja kansalaisten odotuksiin ja tarpeisiin ja edistävät yhteiskunnan myönteistä kehitystä.

Edellä oleva tarkoittaisi ensinnäkin periaateohjelman uudistamiseen liittyvän keskustelun ja sen tulosten ulottamista puolueen jäsenkunnan ulkopuolelle pohdittaessa yhteiskunnan kehittämisen vaihtoehtoja. Vaikka SDP itse uudistaakin oman periaateohjelman, sen tulisi käydä avointa poliittista keskustelua kaikissa politiikan eri yhteyksissä sekä järjestää erilaisia yhteiskuntapolitiikan ja poliittisen järjestelmän toiminnan sisältöön liittyviä keskustelu-, koulutus-, tiedotus- ja tutkimusyhteistyötilaisuuksia sekä laajasti tiedottaa ja julkaista eri muodoissa näiden tilaisuuksien antia. Kansalaisille tulisi selvittää politiikan tavoitteita, edellytyksiä ja mahdollisuuksia sekä aktivoida heitä poliittiseen keskusteluun ja toimintaan ja politiikan kontrolloimiseen.

Toiseksi SDP:n on tietoisesti toimittava edellä kuvattuja yhteiskunnallisen kehityksen negatiivisia piirteitä vastaan. Ne ovat kehityksen tulosta, ja niiden vastustaminen ja politiikan ja yhteiskunnan toiminnan ohjaaminen kansalaisten arvostusta parantavaan suun-

taan edellyttävät politiikan sisällöllistä muuttamista vastaamaan SDP:n perinteisiä ideologioita tavoitteita, joita viimeaikainen yhteiskunnallinen kehitys on hämärtänyt.

Politiikan arvostuksen kohottaminen on tavoite sinänsä periaateohjelman uudistamisen ohessa.

#### **Puoluetoimikunnan lausunto:**

Periaateohjelm uudistuksessa on pyritty siihen, että se ei jäisi vain ns. asiantuntijavalmisteluksi, vaan toteutuisi laajana järjestökeskusteluna. Ohjelmatyössä syntyneitä kysymyksiä on myös pyritty saattamaan laajempaan kansalaiskeskusteluun, mutta tältä osin varmaan tarvitaan lisätoimia. Periaateohjelman uudistuksessa pyritään aloitteessa esitettyyn tavoitteeseen eli siihen, että puolue pystyisi vastaamaan politiikallaan elävästi kansalaisten odotuksiin ja tarpeisiin. Puoluetoimikunta yhtyy aloitteeseen.

#### **48. PÄÄMÄÄRÄ: ALISTAMISESTA VAPAA IHMINEN**

Helsingin Sosiaali- ja terveystyöntekijäin Sos.-dem. Yhdistys r.y:n jäsenen Vappu Taipaleen, Esbo Södra Arbetarförening r.f:n jäsenen Marianne Laxenin ym. aloite

Työväenliikkeen historiallisena pyrkimyksenä on toteuttaa sosialismia, jonka perimmäinen tarkoitus on ihmisen vapauttaminen riistosta, alistamisesta ja vieraantumisesta.

Tähän perimmäiseen päämäärään on vielä pitkä tie. Käytännön poliittinen toimintamme ei aina näytä muistavan näitä yleviä periaatteita ja päämääriä. Voi jopa sanoa, että monasti näyttää ja tuntuu siltä, että Sosialidemokraattisessa Puolueessa vallitsevat periaatteet ovat ristiriidassa käytännön toiminnan ja todellisuuden kanssa.

Poliittisissa puolueissa ihmiset passivoituvat, äänestysosallistuminen on laimeaa. Tämä kehitys on laskettava kansanvallan häviöksi. Ihmiset kokevat, että politiikkaa tarkastellaan, suunnitellaan ja myös johdetaan ylhäältä päin siten, että ihmiset eivät ole subjekteina vaan kohteina.

Sosialidemokraattisen Puolueen periaatteista keskusteltaessa on pohdittava, millä tavalla Sosialidemokraattinen Puolue voi poliittisella toiminnallaan muuttaa olemassaolevaa yhteiskuntaa demokraattisempaan ja sosialistisempaan suuntaan. On tarkasteltava, mihin kaikkiin yhteiskunnan alueisiin politiikalla voidaan vaikuttaa.

Käsityksemme on, että yhteiskuntapoliittisella toiminnalla eli poliittisella aktiivisuudella voidaan luoda sellaiset yhteiskunnalliset puitteet, joissa ihminen olisi mahdollisimman vapaa riistosta, alistamisesta ja vieraantumisesta. Poliitiikan aluetta ei voida määritellä muuten kuin suhteellisesti ja historiallisesti. Poliitiikan tehtävä (tä-

mä on vain yksi määritelmä) on yhteiskunnallisten ristiriitojen yhteensovittelu/ratkaiseminen. Jos yhteiskunnalliset ristiriidat esimerkiksi institutionalisoituneet hyväksikäyttö- ja alistussuhteet ulottuvat ns. yksityiselämän alueelle, tästä alueesta tulee osaltaan poliittinen. Myös näitä ristiriitoja on tarkasteltava poliittisista lähtökohdista eikä porvarillisen kritiikin pelossa suljettava pois periaate-työskentelyn kohteista.

Sosialidemokraattisen Puolueen toiminnassa ja työssä sukupuolten tasa-arvoa on pidetty marginaalisena ongelmana, jonka ei tulisi saada suhteettoman suurta painoarvoa. Naiset koetaan erityisryhmäksi, joka vaatii huomiota, erityistä kohtelua ja oikeuksia yli sen, mikä olisi kohtuullista.

Tällaiseen suhtautumiseen voidaan löytää seuraavia syitä:

1. Sukupuolten välisen tasa-arvon lisääminen ymmärretään kapeasti naisten aseman parantamiseksi, josta ei ole hyötyä miehille tai liikkeelle kokonaisuudessaan. Ts. keskitytään etujen jakamisen ongelmaan ja jätetään huomiotta naisten panoksen kasvaminen.

2. Tasa-arvoa lisäävät erityistoimet (naisten yhteistyö- ja painostustoiminta, puoluetoiminnan käytäntöjen muuttaminen, kiintiöinti ym. positiivinen syrjintä väliaikaisina toimina jne.) ymmärretään miesten kannalta epäoikeudenmukaiseksi naisten suosimiseksi, koska ei nähdä, että miesvaltaisissa yhteisöissä miesten ja naisten lähtökohdat eivät ole samat, vaan miehet nauttivat erityiskohtelua, joka johtuu mm. miesten keskinäisestä solidaarisuudesta ja ennakoluuloista naisia kohtaan, miesten elämäntapaan sopivista käytännöistä ja menettelytavoista.

Naisten aseman vahvistaminen näissä yhteisöissä ja näiden yhteisöjen muuttaminen paremmin naisten kokemuksi, tietoa ja toimivalmiutta vastaaviksi edellyttää erityisiä järjestelyjä ja naisten yhteistoimintaa. Kysymys on kulttuurisesta hegemoniasta ja sitä ylläpitävistä rakenteista ja instituutioista, ei vain asenteista, joiden vähittäiseen ja itsestääntapahtuvaan muuttumiseen puolueessa tunnutaan luotettavan.

3. Puolueen sisäisen tasa-arvon katsotaan olevan kiinni naisten omien asenteiden ja toimintatapojen muuttumisesta. Ts. katsotaan, että naisten tulisi sopeutua poliittiseen toimintaan, sen sijaan että politiikka tulisi sopeuttaa naisten tarpeita ja ajattelutapaa vastaavaksi. Erillinen naisjärjestö nähdään tätä tarkoitusta toteuttavaksi koulujärjestöksi ja sukupuolten tasa-arvo puolueessa siten naisjärjestön vastuualueeksi, joka ei kuulu muille elimille tai järjestöille.

4. Sukupuolten tasa-arvo nähdään erilliskysymyksenä, joka esiintyy varsinaisten "suurten eriarvoisuuksien" rinnalla. Kuitenkin sukupuolten eriarvoisuutta voidaan mitata juuri samoilla mittareilla kuin "suuria eriarvoisuuksiakin": mm. tulojen ja päättäväisyyden jakautumisella, työnarvostuksella ja sen sisäisellä ja ulkoisella mielekkyydellä, elinolosuhteilla (mm. vapaa-aika) jne.

Naisten ja miesten eriarvoisuutta esiintyy systemaattisesti kaikilla elämänalueilla ja kaikissa yhteiskuntaryhmissä.

Edellä esitetyistä lähtökohdista naisliikkeen vaatimuksilla ei ole nähty riittävästi oikeutusta. Siksi on syytä korostaa, että näemme tasa-arvon toteutumisen prosessiksi, jossa naisten kasvava panos julkisessa elämässä lisää yhteisiä resursseja, miesten suurempi vastuu lapsista luo heille uutta ja mielekästä elämänsisältöä — miesten ja naisten kokemusmaailman väliset raja-aidat madaltuvat ja hedelmällinen vuorovaikutus tulee mahdolliseksi. Tavoitteena on miehen ja naisen tasavertainen, vastuullinen kumppanuus kaikilla elämän alueilla.

Lisäksi on syytä korostaa puolueen periaatteiden ja käytännön toiminnan välistä ristiriitaa. Puolueen sisäinen eriarvoisuus on koko puolueen ongelma ja sen poistaminen välttämätöntä paitsi oman uskottavuuden lisäämiseksi myös hyödyllisen kokemuksen saamiseksi tasa-arvoa lisäävistä keinoista ja niiden vaikutuksista.

Edellä olevaan viitaten esitämme,

- että puoluekokouksen päättämää periaateohjelmauudistustyötä jatkettaisiin ottaen huomioon aloitteessa esille tuodut näkökohdat,
- että periaateohjelmaa valmistelevaan toimikuntaan otettaisiin puolet miehiä ja puolet naisia. Tulevaisuus on niiden, joilla nyt ei ole valtaa, ja siksi SDP ei tule toimeen ilman naisia!

#### **Puoluetoimikunnan lausunto:**

Puoluetoimikunta viittaa keskusteluaineistoon periaateohjelmasta sekä aloitteista n:ot 44, 45 ja 46 antamaansa vastaukseen. Lisäksi puoluetoimikunta toteaa, että periaateohjelmatoimikunnan kokoonpanon ensisijaisina lähtökohtina ovat aktiivisuus puolueen aatteellis-poliittisessa keskustelussa ja näistä asioista puolueessa esiintyvien mielipiteiden monipuolinen edustus. Ensisijainen valintaperuste onkin epäilemättä asiantuntemus ideologisissa kysymyksissä, mutta huomioon tulee luonnollisesti ottaa tarve tuoda valmistelussa naisnäkökulma esiin riittävällä painolla. Puolueen valinnoissa tulee kaikkien jäsenten olla tasavertaisia, siksi valintojen kiintiöimistä ei pidetä perusteltuna.

#### **49. ONKO SDP ENÄÄ TYÖVÄENPUOLUE?**

Hakunilan sos.-dem. nuoret r.y:n aloite

Työväenliikkeen historia opettaa meille marxilaisen perinteen kautta, kuinka työväenliike on saavuttanut paremmat elinolosuhteet taistelemalla oikeuksistaan. Tätä kehitystä Karl Marx käsitteli tie-teellisestä näkökulmasta.

Suomessa aineellinen hyvinvointi on kasvanut viimeisinä vuosikymmeninä huomattavasti, ja peruselinelolosuhteet ovat kohentuneet paljon. Samalla uudistusten alullepanija, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, on istunut vakaasti hallituksessa samalla kun jopa Kokoomus ja SKP saattavat olla yhtä aikaa oppositiossa. SDP on viemässä yhteiskuntaa kohti itsetuhoa pysymällä vallan kahvassa?

Suurin osa länsimaisista ihmisistä ei tiedosta elävänsä mitään kriisivaihetta — todennäköisesti enemmistö ihmisistä ei nykyisessä tilanteessa ole koskaan ollut tietoinenkaan kriisistä — mitä länsimainen kulttuuri kärsii. Tätä kriisiä voidaan kutsua pahanolontunteeksi, ikävystymiseksi, tylsistymiseksi, ihmisen automatisoitumiseksi, vieraantumiseksi itsestään, lähimmäisistään ja luonnosta. Ihmiset ovat seuranneet rationalismia pisteeseen, jossa se on muuttunut vastakohtakseen.

Vapautuminen orjuudesta oli aineellinen tapahtuma, mutta sen henkinen jatkumo on vielä kesken, tai ei ole valtaosaltaan vielä alkanutkaan. Kuten jo sata vuotta sitten on todettu, tavarafetisismi, jota me harrastamme täällä rikkaassa Suomessakin, vieraannuttaa, ja johtaa henkiseen rappioon. Raha toimii kaiken kanssakäymisen ehdonä ja mittarina.

Jotta kansan köyhimmät kerrostumat ja kansojen suuri enemmistö pääsisi vielä meidän elinaikanamme nauttimaan elämästä, sen laajimmassa merkityksissä, vaadimme, että SDP irtautuu täydellisesti taloudellisen kasvun ajattelusta, tavaratuotannon lisäämisestä tai edes nollakasvusta nykyisillä ehdoilla. Vaadimme SDP:tä toimimaan sellaisen yhteiskunnan puolesta, jossa ei rahaa enää ole käytössä.

Täten Hakunilan sos.dem. nuoret ry esittää SDP:n XXXIII Puoluekokoukselle,

- 1) että SDP toimii työväenliikkeen perinteiden mukaisesti kohottaen työväenliikkeen henkistä ja aineellista hyvinvointia.
- 2) Mikäli työväenliikkeen henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin mittarina pidetään vain kansallista hyvinvointia, luovutaan ensimmäisestä vaatimuksesta.
- 3) Ihmisten kasvatuksessa ja koulutuksessa otetaan filosofiset, psykologiset ja sosiaaliset aineet ja alueet erityisesti huomioon.
- 4) Mikäli eri aineiden tai lohkojen opetuksessa käytetään nykyisiä menetelmiä ja oppimistavoitteita kriteereinä, luovutaan niiden vaatimisesta.
- 5) SDP omassa järjestökäytännössään ja erityisesti koulutuksessaan ottaisi huomioon kulttuurilliset näkökulmat ja länsimaisen maailman tavarafetisistisen itsetuhon, jotta jäsenten ja muiden ihmisten tietoisuutta maailmasta ja tajuntaa ympäröivästä yhteiskunnasta saataisiin laajennettua.
- 6) Kansainvälisyyttä korostetaan jatkossa entisestään. Tämä merkitsee kansainvälisyyden opettamista kouluissa.

- 7) Puolue toimii aktiivisesti passien poistamiseksi maailmasta.
- 8) SDP tekee jokaisen järjestöpäätöksensä sen mukaan, miten se suhteutuu tulevaisuudenkuvaan, jossa toinen vaihtoehto johtaa ydinsotaan ja toinen maailmanvallankumoukseen eli kansojen väliseen ystävyyteen ja solidaarisuuteen.
- 9) SDP tulee jatkossa toimimaan kaikenlaisten rajoitteiden poistamiseksi Suomesta ja koko maailmasta.
- 10) SDP tulee toimimaan jatkossa siten, että rahasta palvelusten ja tuotteiden vaihtovälineenä päästään eroon, ja vieraantuminen työstä ja tuottamisesta poistuu.
- 11) SDP:n puoluetoimikunta tekee vuoden sisällä puoluekokouksesta ohjelman siitä, kuinka lasten kiduttaminen saadaan poistetuksi Suomesta ja koko maailmasta. Tällä tarkoitetaan sekä lasten hyväksikäyttöä taloudellisesti, töitä teettämällä, että henkisesti heidän kasvattamista kiertoon ahtamalla heidät täyteen uskonnollisia tapoja ja riittejä sekä ahdistuksia omasta elämästä.
- 12) SDP toimii väkivallattomin tavoin väkivallan levittämisen estämiseksi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi poliisikoneiston ja armeijan muuttamista siviilipalvelukseksi.
- 13) Yleissivistykseksi käsitetään myös itseilmaisu, kuten kyky laulaa, kommunikoida teatterin avulla jne. Tällaiset arvot ja mittarit voivat olla käytössä myös peruskoulun tms. suorittaneita laskettaessa, jolloin peruskoulun tai lukion loppututkintona voitaisiin pitää esim. teatteriesityksen käsikirjoituksen tekoa.

#### **Puoluetoimikunnan lausunto:**

Aloitteessa esitetään useita huomionarvoisia näkemyksiä, joiden osalta puoluetoimikunta viittaa keskusteluaineistoon periaateohjelmasta ja koulutuspoliittiseen keskustelumuiotioon sekä esityksiinsä näistä asioista. Erillisten toimenpidesitysten osalta puoluetoimikunta toteaa, ettei aloite anna aihetta muihin toimenpiteisiin.

#### **50. PUOLUEEN SISÄISTÄ ELÄMÄÄ KOSKEVIEN SÄÄNNÖSTEN KIRJAAMINEN PUOLUEEN UUTEEN PERIAATEOHJELMAAN**

Tampereen Sos.-dem. Yhdistys r.y:n aloite

Tampereen Sos.-dem. Yhdistys esittää,

että puolueen sisäistä elämää koskevat säännökset kirjataan puolueen uuteen periaateohjelmaan.

Olisi erittäin tärkeää, että puolueen sisäiset menettelytapasäännökset saisivat puolueen muihin periaatteisiin verrattavan aseman. Silloin ne olisivat mahdollisimman vahva ohjenuora kaikille puolueen jäsenille mutta myös selvä sanoma puolueen ulkopuolisille siitä, minkälainen yhteisö sosialidemokraattinen puolue oikein on.

### **Puoluetoimikunnan lausunto:**

Puoluetoimikunta yhtyy aloitteeseen ja pitää tärkeänä puolueen menettelytapoja ja sisäistä elämää koskevien yleisten toimintaperiaatteiden kirjaamista periaateohjelmaan. Rajan vetäminen siinä, millaiseen tarkkuuteen puolueen sisäistä elämää koskevissa säännöksissä mennään, vaatii kuitenkin puoluetoimikunnan mielestä vielä huolellista pohdintaa.

## **51. SELVITYS SOSIALIDEMOKRATIAN SUUNNAN SEURANNASTA JA TARKASTAMISTARPEESTA**

Puoluetoimikunnan esitys

### **1. TAUSTA**

#### **SDP:n 31. puoluekokouksen päätökset**

Puoluekokouksen vuonna 1978 hyväksymän Sosialidemokratian Suunnan — SDP:n tienviitat 1980-luvulle — tavoitteena oli kartoittaa 1970-luvun lopun yhteiskunnallista tilannetta ja luoda kokonaiskuva sosialidemokraattisen työväenliikkeen 1980-luvun (10—15-vuoden aikavälillä) tavoitteista.

Sosialidemokratian Suunta rakentui suurin sitaatein nykyisen periaateohjelman pohjalle, jonka tällöin katsottiin tarjoavan käyttökelpoisen perustan yhteiskunnan käytännölliseen uudistamiseen tähtäävälle ohjelmatyölle. Samalla edellytettiin ohjelmatyötä jatkettaessa edelleen etsittävän vastauksia mm. seuraaviin kysymyksiin:

- pyrkimys täystyöllisyyden toteuttamiseen erilaisten rajoittavien tekijöiden valossa;
- luonnonvarojen täysipainoinen ja ympäristön suojeleva käyttö;
- suunnitelmatalouden tarve ja sosialistisen talouspolitiikan tavoitteet;
- ns. hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuus ottaen huomioon verotuksen ja tulonjaon tasoittamisen ongelmat;
- tieteen ja teknologian merkitys yhteiskunnallisessa muutoksessa;
- demokratian laajentaminen työelämässä ja hallinnossa;
- tasapainoinen alueellinen kehitys;
- Suomen sopeutuminen kansainväliseen taloudelliseen yhteistyöhön;
- Suomen panos kehitysongelmien ratkaisemisessa.

## **SDP:n 32. puoluekokouksen päätökset**

Sosialidemokratian Suunnan uudistamista käsiteltiin päätöksen mukaan SDP:n 32. puoluekokouksessa Porissa. Puoluekokous päätti puoluekokouksella tehtyyn perusjärjestökyselyyn ja työryhmien lausuntoihin viitaten, ettei Sosialidemokratian Suunnan kokonaisuudistukseen ryhdytä. Pitkän tähtäimen ohjelman hyväksymisestä oli kulunut vasta niin vähän aikaa, ettei uudistustavoitteiden perinpohjaiseen arviointiin katsottu olevan tarvetta. Sen sijaan periaatteellisen keskustelun tarve oli lisääntynyt. Sosialidemokratian Suunnan kokonaisuudistuksen sijasta puoluekokous käynnisti periaateohjelman uudistamistyön, eikä katsonut mahdolliseksi toteuttaa yhtäaikaan kahta näin mittavaa, osin päällekkäistä kokonaisuudistusta. Lisäksi periaateohjelmatyössä käsitellään juuri samoja keskeisiä kysymyksiä, joihin Suuntakin oli yrittänyt etsiä vastauksia.

Samanaikaisesti puoluekokous korosti Sosialidemokratian Suunnassa asetettujen tavoitteiden toteutumisen seurannan tärkeyttä velvoittamalla puoluetoimikunnan laatimaan seuraavalle puoluekokoukselle selvityksen siitä, missä määrin Sosialidemokratian Suunnassa asetetut tavoitteet on kyetty ja arvioidaan kyettävän toteuttamaan. Puoluekokous jätti myös puoluetoimikunnan harkittavaksi Sosialidemokratian Suunnan mahdollisen uudistamistarpeen velvoittamalla puoluetoimikunnan valmistelemaan seuraavalle puoluekokoukselle muuttuneiden olosuhteiden pohjalta esityksen Suunnan tarkistamisesta ja tuomaan tämä asiakirja 1984 puoluekokouksen käsiteltäväksi.

## **2. SEURANTA**

Puoluetoimikunta on päätöksen mukaisesti valmistanut Suunnan seurannasta selvityksen. Sosialidemokratian Suunnan neljästä osasta ensimmäinen: "Sosialidemokratian lähtökohdat", toinen: "Suomalaisen yhteiskunnan kehityspiirteitä" ja neljäs: "Sosialidemokraattisen työväenliikkeen toiminnalliset lähtökohdat", kuuluvat puolueen puheenjohtajan johdolla toimivan periaateohjelmatyöryhmän käsiteltäviin asioihin. Näiltä osin puoluetoimikunta viittaa keskusteluaineistoon periaateohjelmasta. Kolmannen osan: "Sosialidemokraattinen vaihtoehto" seurannasta puoluetoimikunta on pyytänyt asettamiltaan työryhmiltä selvityksen. Tarkempi selvitys valmistuu puoluekokoukselle puoluekokouksikauden lopussa kaikkien puoluekokouspäätösten toteutumista koskevan selvityksen yhteydessä. Liitteenä on kuitenkin arvio Suunnan talouspoliittisesta osasta sekä yleisarvio kultakin sektorilta.

## **3. YHTEENVETO PERUSTELUISTA**

Periaateohjelman uudistamistyössä käsitellään perusteellisemmin niitä kysymyksiä, jotka aikanaan käynnistivät Sosialidemokratian Suunnan valmistelutyön ja joihin Suunta yritti etsiä vastauksia. Suunta on näin ollen täyttänyt sellaisenaan sen tehtävän, mikä sille asetettiin. Sosialidemokratian Suunnan laadintaa leimasi ajan suunnitteluoptimismi: uskottiin politiikan suunnittelua voitavan

hoitaa julkisen hallinnon keskipitkän ja pitkän tähtäyksen suunnitelmien tavoin. Niinpä ajateltiin myös, että ohjelmaa tarkasteltaisiin keskipitkän aikavälin tähtäyksellä joka puoluekokouksessa. Ohjelmassa on kuitenkin eri asteisia ja niin eri tahdissa toteutuvia tavoitteita, että sen kaavamainen seuranta ja tarkistaminen osoittautui liian byrokraattiseksi.

Yhteenvetona puoluetoimikunta katsoo, että Sosialidemokratian Suunnassa tehdyt arviot ja linjaukset ovat pääosin osoittautuneet oikeiksi. Vaikka ohjelma joiltakin osin on jo hieman vanhentunut, puoluetoimikunta ei edellä mainittuihin perusteluihin ja työryhmien lausuntoihin pohjautuen katso tarpeelliseksi sen uudistamista. Kuten Sosialidemokratian Suuntaa hyväksyttäessä oli tarkoituskin, sen tavoitteita on täsmennetty ja tarvittaessa uudistettu erillisohjelmin ja selvityksin. Mm. kuluneella puoluekokouksella on valmistettu uudet asunto- ja työllisyyspoliittiset ohjelmat, viestintäpoliittinen kannanotto sekä tehty palkansaajarahastoja koskevaa selvitystyötä. Sosialidemokratian Suunnan tavoiteosa antaa jatkossakin pohjaa eri alojen tavoiteohjelmien, kannanottojen ja puoluekokouksen käsittelyssä olevan sisäpoliittisen julkilausuman valmistelutyölle.

#### **4. JOHTOPÄÄTÖKSET**

Edellämainittuun selvitykseen ja 32. puoluekokouksen päätökseen nojautuen puoluetoimikunta esittää,

ettei Sosialidemokratian Suuntaa — SDP:n tienviitat 1980-luvulle — uudisteta, vaan säilytetään sellaisenaan 1980-luvun ohjelmana. Tarvittaessa Sosialidemokratian Suunnan tavoitteet voidaan täsmentää erillisohjelmin. Seuraavan puoluekokouksen tavoitteiden ja niistä muodostuvan kokonaisnäkemyksen osalta puoluetoimikunta viittaa sisäpoliittiseen julkilausumaan.

Liite: Sosialidemokratian Suunnan seuranta

Sisältää yleisarvion osasta Sosialidemokraattinen vaihtoehto. Ohjelman muilta osin viitataan keskusteluaineistoon periaateohjelmasta.

#### **LIITE: SOSIALIDEMOKRATIAN SUUNNAN SEURANTA**

##### **Kansantalouden kehitys ja taloudellinen demokratia**

Maailmantalouden ajautuminen rakenteelliseen kriisiin ja sen syyt nähtiin varsin hyvin (ss. 29—31). Teollisuusmaiden taloudellisen kasvun ja työllisyyden arvioitiin kehittyvän erittäin heikosti mm. lisääntyvän protektionismin, valuuttamarkkinoiden epävakavuuden, yksipuolisesti inflaation vastaisen rajoittavan talouspolitiikan ja julkisen talouden saneeraustoimien takia. Näin on pitkälti käynyt ja talouspoliittisia iskusanoja ovat olleet "tahtcherismi" ja "reaganismi" viime vuosina. Maailmantalouden kasvu oli kolmen vuoden ajan (1980—1982) lähes pysähdyksissä ja esim. Länsi-Euroopassa työt-

tömyys on yhtäjaksoisesti paisunut kuluneiden viiden vuoden aikana niin, että työttömyysaste nousee yli 11 prosentin vuonna 1984.

Sellaisia kehityspiirteitä, joita Suunta -ohjelmassa ei kyetty ennakoidaan, mutta joilla on myös ollut tuntuva vaikutus maailmantalouteen ovat olleet toinen öljykriisi 1979, sosialististen maiden käärtynyt talousvaikeudet ja kehitysmaiden ajautuminen raskaaseen velkaantumiseen ja vakavaan maksuvalmiuskriisiin.

Suunta -ohjelmassa kehoitetaan kansainvälistä sosialidemokraattista työväenliikettä tehostamaan yhteistyötä maailmantalouden rakenneongelmien voittamiseksi ja täystyöllisyysvaatimuksen toteuttamiseksi. Tämän suuntaisia pyrkimyksiä on ollut, mutta tulokset ovat jääneet vaatimattomiksi. Maailmantalouden näkymät 1980-luvulle ovat yhtä synkät kuin viisi vuotta sitten arvioitiin.

Suunta -asiakirjan mukaan täystyöllisyyden palauttaminen ja pienituloisten kansalaisten toimeentulon parantaminen heidän reaalista tulotasoaan kohottamalla edellyttää Suomessa pitkäaikaista ja määrätietoista ponnistelua. Tavoitteeksi asetettiin voimavarojen kannalta oikein mitoitettu taloudellinen kasvu. Pidettiin välttämättömänä voimavarojen suuntaamista tasa-arvoa lisäävään julkiseen palvelutuotantoon (ss. 32—34).

Näitä päämääriä on voitu toteuttaa melko tyydyttävästi heikosta kansainvälisestä talouskehityksestä huolimatta. Suomi on ollut yksi niistä harvoista teollisuusmaista, jotka ovat viime vuosina johdonmukaisesti harjoittaneet aktiivista, työpaikkojen lisäämiseen tähdännyttä elvytyspolitiikkaa. Vuosien 1978 ja 1983 välisenä aikana kokonaistuotanto on kasvanut runsaan viidenneksen (eli lähes 4 % vuodessa), teollisuustuotanto yli neljänneksen, julkiset hyvinvointipalvelut viidenneksen, palkansaajien ostovoima lähes viidenneksen ja työpaikkoja on tullut lisää noin 200 000. Suunta-ohjelman mukaan "täystyöllisyys tulee turvata taloudellisesta kehityksestä riippumatta". Heikon maailmantalouden kehityksen vuoksi täystyöllisyyden saavuttaminen lähivuosina tuntuu perin vaikealta. Näin ollen Suunnan eräs keskeisimpiä tavoitteita ei näytä olevan toteutuksessa. Tähän asti jatkunut huomattava työvoiman tarjonnan lisääntyminen on ilmeisesti kuitenkin lähivuosina ehtymässä, mikä osaltaan tasapainottaa työvoiman tarjontaa ja kysyntää.

Taloudellinen kasvu on ollut myös suhteellisen tasapainoista ja kehitys ollut verraten sopusointuista yhteiskuntaelämän eri aloilla, kuten Suunta edellytti. Suhdannevaihteluiden tasaamisessa ei kuitenkaan ole onnistuttu riittävästi, mikä osaltaan on johtanut liian korkeaan inflaatioon. Merkittävää on, että Suunnassa ei kiinnitetä oikeastaan lainkaan huomiota vakaan hinta- ja kustannustason tarkeyteen. Mm. tulonjakopoliittisesti tämä on kuitenkin hyvin keskeinen kysymys. Inflaatio-odotusten jatkuminen voimakkaana osoittaa, kuinka vaikeaa on murtaa perinteinen devalvaatiosykli.

Suunnassa on perinteisesti pantu suuri paino suunnitelmalliselle (keskitetylle) politiikalle tavoitteeksi asetetun kehityksen saavuttamiseksi. Kansantalouden kehittämisen perustaksi edellytettiin laa-

dittavaksi investointisuunnitelmat, keskeisille teollisuusaloille sopeutumis- ja kehittämisohjelmat ja valtion vaikutusmahdollisuuksia on lisättävä yrityksissä. Lähtökohtana on pidetty sitä, että tuotantovälineiden yksityisomistukseen perustuva markkinatalous on kriisien lisäksi altis muillekin häiriöille (s. 34). Ajattelutavassa lienee kuitenkin näinä vuosina tapahtunut muutosta ehkäpä siksi, ettei tuotantovälineitten omistuksen luonne näytä olevan riittävä edellytys kriisien välttämiseksi. Myös taloudelliseen taantumaan liittyneet poliittiset oikeistovaikutukset ovat muuttaneet ilmapiiriä niin, että taloudellisen demokratian kehittämistä koskeva keskustelu on ollut vaikeaa. Jos suunnitelmallisuudella tarkoitetaan johdonmukaista, tavoitteellista talouspolitiikkaa, niin Suunta -asiakirjan vaatimusta on ehkä paremmin noudatettu.

Suunnassa on osoitettu paljon huomiota metsäteollisuus- ja metsätaloussektorin kansallisomaisuusluonteeseen ja edellytetty julkisen vallan otteen laajentamista siinä. Tämän vaatimuksen tärkeys ja ajankohtaisuus on käynyt hyvin ilmi jälleen vuoden 1983 tapahtumien valossa. Puolueen olisi otettava tämä kysymys "suunnitelmallisen" ja määrätietoisen valmistelun ja seurannan kohteeksi.

Tuotannon rakenne on viime vuosina selvästi monipuolistunut. Teollisuuden rakennemuutos ja uuden teknologian käyttöönotto ovat edenneet kohtalaisen ripeästi. Metalliteollisuus on ohittamassa metsäteollisuuden tärkeimpänä vientitoimialana, ja työllisyydeltään se on muita aloja selvästi suurempi.

Valtion yritystoiminnan laajentaminen on kohdannut takaiskuja. Useimpien valtionyritysten talous on kuitenkin tervehtymässä, mikä tarjoaa mahdollisuuksia laajennus- ja kehittämisinvestointeihin.

Yritystoiminta on aivan viime vuosina alkanut voimakkaan kansainvälistymisvaiheen. Pääomien vienti on lisääntynyt, ja suomalaisten yritysten omistuspohja on laajenemassa kansainvälisesti. Lähiaikoina joudutaan harkitsemaan, olisiko ulkomaista omistusta koskevia säännöksiä väljennettävä vai ei. Kehitysyhteistyötä on selvästi lisätty ja Suomen teollisuuden edellytyksiä hyödyntää näin avautuvia mahdollisuuksia on pyritty parantamaan. Saavutetut tulokset ovat — osin maailmantalouden heikon kehityksen vuoksi — jääneet kuitenkin pieniksi.

Työvoimapolitiikan toimenpidevalikoima on laajentunut merkittävästi. Muun muassa nuorten ja pitkäaikaistyöttömien työllistämiseksi on luotu uusia tukimuotoja. Myös työllisyyskoulutus on laajentunut ja monipuolistunut. Työvoimapaalvelujen kehittyminen ei ole ollut tyydyttävää.

Työvoiman tarjonta on kasvanut nopeasti, mikä on ylläpitänyt työttömyyttä huolimatta työpaikkojen lisääntymisestä. Työvoiman tarjonnan kasvua ovat kuitenkin vähentäneet koulutusaikojen ja vanhempainloman pidentyminen sekä työttömyyseläkkeen käytön suuri laajentuminen.

Edellä selostetuista syistä taloudellista demokratiaa koskevat Suunta-ohjelman kohdat ovat jokseenkin kokonaan jääneet toteuttamatta. Näyttää kuitenkin siltä, että keskustelu työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä yrityksissä on uudelleen viriämässä. Konkreettisimmin eräitä toimenpiteitä ollaan toteuttamassa valtionyhtiöiden osalta.

## **ERI ALOJEN UUDISTUSTYÖN TAVOITTEET**

### **Valtiollisen kansanvallan ja kansalaisoikeuksien laajentaminen**

Sosialidemokratian Suunta syntyi vaiheessa, jolloin valtiosääntö-uudistuksesta oli keskusteltu pitkään ja kannanotot perustuivat mm. vuoden 1974 komitean työn tulosten pohjalle. Sen jälkeen tehdyt uudistukset ovat olleet lähinnä teknisiä. Uudistusten valmistelutyö on kuitenkin siirtynyt konkreettisemmalle pohjalle. Hallitusohjelmiin on kirjattu valtiosääntöä koskevia tavoitteita ja valmistelutyötä on tehty mm. komiteoissa. Puoluekokouskaudella on valmistunut kansanäänestyskomitean ja nk. Hallbergin komitean mietinnöt, joiden pohjalta näyttäisi olevan laajaa yhteisymmärrystä uudistusten toteuttamisesta. Vuonna 1984 on valmistumassa hallituksen esitykset kansanäänestyksestä (kansanäänestyskomitea) sekä presidentin vaalitivasta, presidentin valtaoikeuksista ja määräenemmistösäännöksistä (Hallbergin komitea).

Presidentin vaalitivasta 32. puoluekokous teki Sosialidemokratian Suuntaa täydentävän kannanoton ja asiasta on järjestetty jäsentiedustelu syksyllä 1981. Presidentin valtaoikeuksia ja määräenemmistösäännöksiä koskevat Hallbergin komitean kannanotot ovat Sosialidemokratian Suunnassa otettujen kannanottojen suuntaisia, ei niin pitkälle meneviä. Laajempi ongelma-alue, josta valmistelutyö ei ole käynnistynyt, koskee kansalaisten perusoikeuksia.

### **Oikeus työhön ja työelämän uudistaminen**

Ohjelman työllisyyskannanottoja täsmentää ja ajankohtaistaa puolueuuvoston syksyllä 1982 käsittelemä ja hyväksymä ohjelma "Kohti täystyöllisyyttä".

Poliittisesti merkittäviä työelämän uudistamishankkeita on toteutettu tai niihin liittyvä valmistelutyö on vireillä. Työsuhdeturvan alueella on toteutumassa yksilösuojan parantamista koskeva osittais-uudistus. Työajan lyhentämiseksi on tehty laajaa valmistelutyötä samalla kun vuosittaista työaikaa on lyhennetty. Oman lisänsä keskusteluun on tuonut lokakuussa 1983 mietintönsä jättänyt työaika-komitea. Työolojen parantamiseksi istuu paraikaa työsuojelukomitea sekä vihdoin yritysdemokratian ensimmäinen vaihe on toteutettu säätämällä yhteistoimintalaki 1978.

Mm. uuden tekniikan vaikutuksesta työsuhdeturvaan, työaikaan, työolosuhteisiin ja työntekijöiden vaikutusmahdollisuuksiin Sosialidemokratian Suunta kaipaisi ajankohtaista analyysiä ja johtopäätöksiä. Työelämän tasa-arvopyrkimyksiä käsitellään tarkemmin puoluekokoukselle tulevassa tasa-arvokannanotossa.

## **Tiede ja teknologia**

Pyrkimykset lisätä Suomen tieteen ja teknologian voimavaroja ovat voimistuneet (mm. tiedoneuvoston rahoitusohjelma vuonna 1981 ja valtioneuvoston teknologiapoliittinen periaatepäättös vuonna 1982) ja tuloksiakin on saavutettu. Julkisen vallan mahdollisuudet ohjata uusien teknologioiden kehittämistä ovat lisääntyneet (mm. Teknologian tutkimuskeskuksen perustaminen). Kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen mahdollisuudet saada tietoa tieteestä ovat parantuneet. Sen sijaan työntekijöiden ja ammatillisten järjestöjen mahdollisuudet vaikuttaa yritysten tutkimuspolitiikkaan ja teknologisiin valintoihin ovat edelleen vähäiset.

## **Maa- ja metsätalouspolitiikka**

Maa- ja metsätalouden merkitykseen työllistäjänä, koneellistumiseen, maatalouden ylituotantotukeen ja pääomatarpeen kasvuun sekä elintarvikkeiden hintojen nousuun liittyvät ongelmat ovat osoittautuneet merkittäviksi. Asteittain edennyt alan keskittymiskehitys nähtiin ohjelmassa selkeästi. Puun markkinoille tuloa koskevia ongelmia ohjelmassa ei sen sijaan pystytty täysin ennakoimaan.

Yksityiskohtaisista tavoitteista on pystytty osittain toteuttamaan mm. ajatus, että tuotantotavoitteet ylittävästä maataloustuotannosta maksetaan vain maailmanmarkkinahinta. Useimpia tavoitteita ei ole saavutettu, eikä yrityksistä kehittää suunnitelmallisuutta ole löytynyt ratkaisua alan ongelmiin.

## **Veropolitiikka**

Verotuksen rakenne on muuttunut siten, että sekä työnantajien että vakuutettujen sosiaaliturvamaksujen merkitys on vähentynyt. Verotuksen yksinkertaistamisessa edistysaskeleet ovat jääneet vähäisiksi. Yritysverotus on monimutkaistunut mm. varausmahdollisuuksien lisääntymisen vuoksi. Suunta-ohjelmasta poiketen metsäverotusta on kevennetty. Arvonnousujen verotusta ei ole uudistettu. Verorikosten tutkintaan on viime vuosina lisätty jonkin verran voimavaroja.

## **Sosiaali- ja terveysturva**

Ohjelman rakenne on sosiaali- ja terveysturvan osalta katsottu jonkin verran vanhahtavaksi, eikä täysin vastaavan tämän päivän vaatimuksia. Eräitä osa-alueita on painotettu kohtuuttomasti (päihdehuolto) ja toiset erittäin keskeiset asiat ovat jääneet pelkän maininnan varaan (vanhustenhuolto, sosiaalipalvelut yleensä). Sosialidemokratian Suunnan hyväksymisen jälkeen julkinen keskustelu ja uudistuspainee ovat myös keskittyneet pääasiassa eläkepolitiikkaan perhepoliittisten uudistusten siirtyessä voimavarojen puutteessa myöhemmäksi.

Julkisen vallan taloudellisen liikkumavaran vähenemisestä johtuva voimavarojen niukkeneminen on kohdistunut erityisesti sosiaali- ja terveysturvaan. Yleisenä yhteiskunnallisena piirteenä on ollut myös havaittavissa asenteiden tiukentuminen yleensä huono-osaisia ja

erilaisia puolustuskyvyttömiä marginaaliryhmiä kohtaan, eräänlaisia "sosiaalireaganismia". Vaikka sosiaali- ja terveysalan Sosialidemokratian Suunnassa esitetyt pitemmän tähtäyksen periaatelinjaukset ovatkin edelleen ajankohtaisia, on erityisesti SDP:n terveyspoliittinen työryhmä esittänyt seuraavalla puoluekokouskaudella valmistettavaksi alan yhteisen sosiaali- ja terveyspoliittisen tavoiteohjelman.

### **Tasa-arvoinen koulutus**

Tavoiteenasettelu ja yleiset kehittämisen periaatteet ovat edelleen ajankohtaisia. Osa täsmällisistä vaatimuksista on toteutunut tai valmistelutyö on käynnissä.

Puoluekokouksen käsittelyssä oleva koulutuspoliittinen keskustelumuistio selvittelee tarkemmin koulutuspoliittisen ohjelman uusimisen tarvetta ja perusteita.

### **Vapaa-aika ja kulttuuri**

Kulttuuritoimintaa koskevassa luvussa on näin jälkikäteen onnistuttu löytämään sopiva keskipitkätähden taso. Tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia. Monien tavoitteiden saavuttamisessa on tapahtunut edistystä, mutta mitään ei ole toteutettu niin täydellisesti, että tavoite olisi turha. Näin yleisistä tavoitteista sellaisenaan ei saa kuitenkaan käytännön toimintaohjeita joka tilanteeseen. Tämän puutteen voisi korvata puolueen vuonna 1974 hyväksytyn taidepoliittisen ohjelman uudistaminen jossakin sopivassa vaiheessa.

### **Asuminen, yhdyskunta, ympäristö**

Asuntopoliittiset tavoitteet ovat toteutuneet vain vähäisiltä osin. Asuntopoliittinen tilanne Sosialidemokratian Suuntaa kirjoitettaessa oli helpompi useimpien asunnontarvitsijain kannalta kuin nyt. Erityisesti tuolloin oletettiin valtion lainoittaman asuntotuotannon tason jatkuvan, jopa hivenen nousevan. Kuitenkin kehitys on ollut täysin päinvastainen; aravatuotanto on pudonnut puoleen vuoden 1978 tasosta ja se on vaikeuttanut varsinkin nuorten asuntotilannetta. Yhteiskunnan asumiselle antaman tuen, asumista perusoikeutena käsittelevän lainsäädännön, vuokra-asumista ja asumiskustannustavoitteita koskevat vaatimukset eivät ole kehittyneet Sosialidemokratian Suunnan viitoittamalla tavalla. Sen sijaan tavoitteet on saavutettu asuntotuotannon tasaisuudessa, asuntohallinnon kehittämisessä ja siinä, että huomiota on yhä enemmän ruvettu kiinnittämään asuinympäristöön. Puoluetoimikunta viittaa puolueuuvoston syksyllä 1982 hyväksymään asuntopoliittiseen ohjelmaan, jossa asuntopoliittisia tavoitteita on täsmennetty ja osin uudelleen arvioitu.

Uusi maapoliittinen lainsäädäntö, ns. maapaketilait, jotka tulivat voimaan 1970-luvun lopulla ovat vaikuttaneet myönteisesti kuntien mahdollisuuksiin harjoittaa maapolitiikkaa. Ympäristö- ja yhdyskuntapolitiikassa merkittävimmät ratkaisut ovat olleet ympäristöministeriön perustaminen sekä maa-aineslain, ilmansuojelulain, kaustulain ja Ounasjoen erityissuojelua koskevan lain säätäminen, jotka ovat osaltaan olleet ohjelmassa esitettyjen tavoitteiden suun-

taisia. Yhdyskuntasuunnittelua ja rakentamista koskevan jakson monien tavoitteiden toteuttaminen edellyttää enemmänkin asenteiden muuttamista kuin välttämättä lainsäädäntötoimia. Yleinen kansalaismielipide on tällä hetkellä selvästi ympäristökysymyksiä korostavampi ja ongelmat tiedostetaan paremmin kuin Sosialidemokratian Suuntaa hyväksyttyä.

### **Liikennepoliitiikka**

Analyysi ja toimenpide-ehdotukset ovat tälläkin hetkellä pääsääntöisesti perusteltuja. Paljolti siksi, ettei SDP:llä ole ollut rakennepoliittisissa ratkaisuisa vaikutusvaltaa, tehdyt ehdotukset ovat jääneet toteutumatta. Liikenneministeriöllä ei ole ollut sen enempää halua kuin voimavarojakaan kehittää eri liikennemuotojen välistä työnjakoa, joka on Sosialidemokratian Suunnan eräs keskeisistä pyrkimyksistä. Liikenneturvallisuuksyö on nousemassa nykyisen hallituksen aikana keskeiseksi kysymykseksi. Tietoliikenteen kohdalla tilanne on periaatteessa sama kuin Sosialidemokratian Suuntaa laadittaessa. Postinkannon palvelutaso on enintään säilynyt ennallaan.

### **Viestintäpolitiikka**

Sosialidemokratian Suunnan periaatteelliset arviot ovat pääosin tänäänkin paikkansa pitäviä, joskin myös poikkeuksia on. Tällöin on erityisesti viitattava varsinkin vuonna 1983 ajankohtaiseksi tulleen paikallisradiokeskusteluun. Myös Sosialidemokraattisen Puolueen piirissä on tapahtunut ohjelman hyväksynnän jälkeen eräitä kannanottomuutoksia, jotka ilmenevät puolueuuevoston syksyllä 1982 hyväksymästä viestintäpoliittisesta kannanotosta.

### **Oikeuspolitiikka**

Oikeuspolitiikkaa koskevassa jaksossa on asetettu tavoitteita kolmella osa-alueella: yksilön oikeusturvan vahvistamiseksi, oikeuslaitoksen kansanvaltaistamiseksi ja rikoslainsäädännön uudistamiseksi. Keskeiset ongelmat ja päämäärät on suppeissa tarkasteluissa nähty kohtalaisen ajanmukaisesti ja osuvasti. Joitakin epäkohtia, kuten taloudellisen rikollisuuden merkitystä ja ehkäisytarvetta, tosin korostettaisiin nykytiedon valossa vahvemmin kuin Sosialidemokratian Suuntaa laadittaessa.

Oikeuspolitiikkaa koskevien kannanottojen kannalta on perusongelmana se, että kuluneiden vuosien aikana oikeuspoliittisessa uudistustyössä ei ole edetty asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Kielteisinä kehityspiirteinä voisi mainita mm. asiaruuhkat ja asioiden viipyminen ratkaisuelimissä. Tilannearviota ja oikeuspoliittisten tavoitteiden asettelua syvennetään ja täsmennetään puoluekokouksessa käsiteltävässä puolueen oikeuspoliittisessa kannanotossa.

### **Aluehallinto ja kunnallinen demokratia**

Kalevi Sorsan neljännen hallituksen hallitusohjelmassa on poikkeuksellisen painokkaasti otettu kantaa hallinnon kehittämiseen. Hallitusohjelma edellyttää rakenteellista ja toiminnallista kehittämistä väliportaanhallinnossa. Kunnallisen itsehallinnon alueella

edellytetään kehitettävän kuntien itsehallintoa ja lisättävän kunta-laisten mahdollisuuksia vaikuttaa kunnalliseen päätöksentekoon selvittämällä myös kunnallisen kansanäänestyksen mahdollisuudet. Pääkaupunkiseudun hallinnon kehittäminen katsotaan myös tarpeelliseksi selvittää.

Hallitusohjelmassa mainitut asiat vastaavat pitkälti Sosialidemokratian Suunnassa esitettyjä hallintoa koskevia tavoitteita. Hallitusohjelmassa mainittuja kysymyksiä on myös vuosikymmeniä selvitetty erilaisissa komiteoissa ja toimikunnissa. Vuoden 1978 jälkeen tällaisia virallisia selvityksiä on laadittu ainakin toistakymmentä. Alue- ja kunnallishallinnon laajat uudistukset ovat antaneet odottaa itseään, samoin Sosialidemokratian Suunnan tavoitteet ovat suurimmalta osin toteutumatta.

## **52. TASA-ARVOPOLIITTINEN KANNANOTTO**

Puoluetoimikunnan esitys

### **1. TASA-ARVON KÄSITTEESTÄ**

Tasa-arvo on sosialidemokratian perusperiaatteita sekä arvona että tavoitteena. Siihen sisältyy myös sukupuolten tasa-arvo, vaikkakaan sitä ei ole erityisesti korostettu tai analysoitu.

Socialidemokraattien tasa-arvotavoitteena on yhteiskunta, jossa ei ole alistajia eikä alistettuja. Tällaisessa yhteiskunnassa jokaisella yksilöllä — naisella ja miehellä — on oikeus työhön ja oikeudenmukaiseen toimeentuloon, yhtäläiset mahdollisuudet kehittyä ihmissinä sekä kansalaisina päättää asioista ja omasta elämästään.

Tasa-arvo ei toteudu tasajakona, vallansiirtona, jossa yksittäiset naiset korvaavat yksittäiset miehet vallankäyttäjinä. Vaikka naisten tasapuolinen edustus päätöksenteossa on tärkeä tasa-arvon toteuttamisessa, se on kuitenkin vain osatavoite. Tasa-arvon toteuttaminen kytkeytyy yhteiskunnan vallankäytön laadulliseen ja rakenteelliseen muuttamiseen, sen demokratisoimiseen.

On pyrittävä muuttamaan yhteiskuntaa sellaiseksi, että se ottaisi huomioon kaikkien ihmisten mahdollisuudet ja voimavarat — että se loisi edellytykset ihmisten kehittymiselle. Tällöin pyritään murtaamaan yhteiskunnan rakenteissa, kulttuurissa ja elämäntavoissa piileviä alistamisen, syrjinnän ja riiston mekanismeja, jotka käytännössä estävät tai vaikeuttavat naisten ja miesten täysivaltaista vaikuttamista asioihin.

### **2. YHTEISKUNNASSA VALLITSEVA ERIARVOISUUS**

Eri yhteiskuntaluokkien välillä vallitsee taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus. Miesten ja naisten välillä ilmenee eriarvoisuutta myös yhteiskuntaryhmien sisällä.

Naiset ovat yhteiskuntaryhmien sisällä alistetussa asemassa. He tekevät samaa työtä, mutta saavat vähemmän palkkaa kuin miehet.

He muodostavat puolet kansasta, mutta ovat vähemmistönä päätöksenteossa. Miesten ja naisten eriarvoisuus ilmenee kaikissa yhteiskuntaryhmissä ja kaikilla elämän — työ, perhe, vapaa-aika — alueilla. Se on osa vallitsevaan yhteiskunnalliseen tuotantotapaan perustuvia valtarakenteita. Mutta osaltaan sen perusta on myös syvästi sisäistetyssä kulttuuriperinteessä, joka vaikuttaa niin miesten kuin naistenkin ajatteluun ja näkemykseen itsestään.

## **2.1. Eriarvoisuus työelämässä**

Vallitsevan talousjärjestelmän perusluonteeseen kuuluu eriarvoisuus, sen luominen ja ylläpitäminen. Sukupuolten eriarvoisuus ei siten ole erillinen ilmiö yhteiskunnassa, jossa työt ovat eriarvoisia ja omistussuhteet epädemokraattiset.

Nykyinen talousjärjestelmä on myös tehoton. Se ei pysty tyydyttämään olemassa olevia tarpeita eikä käyttämään kaikkia olemassa olevia voimavaroja. Karkeimpana osoituksena tästä on työttömyys. Myös se, ettei työntekijöiden enemmistöllä ole päättäväisyyttä työn eikä sen tulosten suhteen ja että se tekee yksipuolista ja rutiinimaista työtä, merkitsee inhimillisten voimavarojen vajaa- ja väärinkäyttöä ja luo pohjaa vieraantumiselle.

Naisten ja miesten asema palkkatyöntekijöinä työelämässä on perusteiltaan sama. Työt ovat kuitenkin eriytyneet sukupuolen mukaan. Suuri osa naisista työskentelee alipalkkattuna tehtävissä, joissani ole mahdollisuutta vaikuttaa työn sisällön suunnitteluun, ammatissa kehittymiseen ja etenemiseen. Naisten keskiansiot ovat edelleenkin noin 70 prosenttia miesten keskiansioista.

Naisten asemaan vaikuttaa myös kotona tehty palkaton työ. Naiset huolehtivat edelleenkin miehiä enemmän lasten kasvatuksesta sekä perheen aineellisesta ja henkisestä hyvinvoinnista.

Vallitsevan talousjärjestelmän puitteissa ei kaikkien ihmisten välisistä tasa-arvoisuutta voida toteuttaa. Tässäkin järjestelmässä voidaan kuitenkin vähentää eriarvoisuutta sekä lainsäädäntöitse että sopimusteitse mm. seuraavasti:

- Jokaisella ihmisellä — sukupuolesta riippumatta — tulee olla oikeus työhön ja turvattuun kohtuulliseen toimeentuloon. Ayliikkeen tulee ajaa solidaarista palkkapolitiikkaa niin, että palkkausperusteet, kuten työn eri vaativuustekijöiden arvostus ja palkkasuhteet eri ryhmien ja eri alojen välillä, otetaan uudelleen arvioitavaksi.
- Koulutusjärjestelmän ja opetuksen tulee tukea myös tasa-arvotavoitetta. Peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa tulee pyrkiä aktiivisesti tyttöjen ja poikien tasaiseen jakautumiseen eri koulutusaloille.
- Miehiä ja naisia tulee kohdella työelämässä tasa-arvoisina. Naisten raskauden ja imetyksajan vaatima erikoiskohtelu on luonnollista. Tutkimusten mukaan yhä useammat työntekijät

joutuvat työssään tekemisiin kemiallisten ym. myrkyllisten aineiden kanssa. Nämä aiheuttavat mm. muutoksia perintötekijöihin. Työsuojelussa tuleekin kiinnittää huomiota siihen, että työolosuhteet eivät vaaranna sen enempää miesten kuin naistenkaan tervettä perimää.

- On pyrittävä siihen, että naisilla ja miehillä on yhtä pitkä todellinen kokonaistyöaika. Päivittäisen työajan lyhentäminen antaa mahdollisuuden tasaisempaan työnjakoon perheissä ja kotona, mikä heijastuu myös vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin. Perheen ja etenkin lasten tarpeiden huomioon ottaminen työaikajärjestelyissä tulee koskea yhtäläisesti mies- ja naistyöntekijöitä.
- Työelämässä tulee tunnustaa oikeus vanhemmuuteen. Isällä ja äidillä tulee olla yhtäläinen oikeus lakisääteiseen vanhempainlomaan. Lapsista huolehtivien aikuisten asema työelämässä tulee turvata lainsäädännöllä.
- Tavoitteena on, että vanhempainloman jälkeen jokaisella perheellä on halutessaan oikeus saada lapsensa kunnalliseen päivähoitoon. Jomman kumman vanhemman jäädessä kotiin hoitamaan alle 3-vuotiaasta lasta tämä aika on laskettava työeläkkeeseen oikeuttavaksi ajaksi.
- Sairaalan lapsen hoitolomaoikeus on ulotettava koskemaan myös miehiä kaikilla aloilla.
- Vanhemmuudesta työnantajalle aiheutuvat kustannukset tulee jakaa kaikkien työnantajien kesken.

## **2.2. Eriarvoisuutta vapaa-ajan vietossa**

Kodista ja lapsista vastuun kantavan aikuisen vapaa-aika jää lyhyeksi. Toisaalta yhdessäoloaika lasten kanssa koetaan riittämättömäksi ja toisaalta mahdollisuudet osallistua esim. yhteiskunnallisiin tehtäviin jäävät vähäisiksi. Harrastustoiminnan ja kodin ulkopuolella vietetyn vapaa-ajan osalta on selvästi nähtävissä jakautumista sukupuolen mukaan.

Myönteisen vapaa-ajanvieron edellytys on demokraattinen työelämä, johon ihminen voi osallistua täysipainoisesti ja luovasti.

- Vapaa-ajanvietossa on otettava lähtökohdaksi ihmisten mahdollisuus rentoutua, kehittää itseään ja opiskella sekä osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.
- Yhteiskunnan tulee tukea edellä mainittuja tavoitteita ja sijoittaa yhteisiä varoja näitten tavoitteiden toteuttamiseen.
- Naisten ja yleensä ihmisten käyttäminen halventavalla tavalla välikappaleena viihteessä, mainonnassa tai muussa kaupallisessa toiminnassa tulee kieltää lailla.

- Päätöksentekomenettely kunnassa, ammattiyhdistysliikkeessä sekä yleensä yhteiskuntapolitiikassa tulee järjestää niin, että kaikki, myös lapsista huolehtivat aikuiset voivat osallistua täysipainoisesti. Päätöksenteossa on kunnioitettava arkipäivän asiointumusta.

### **2.3. Eriarvoisuutta perheessä ja ihmissuhteissa**

Yhteiskunnassa vallitseva eriarvoisuus heijastuu myös perheeseen. Ihmisten yksityiselämään ja vapaa-ajan käyttöön vaikutetaan monin tavoin. Kaupallisuuden leviäminen yhä uusille alueille merkitsee sitä, että yksityinen kulutus korvaa ihmisten välisen kanssakäymisen. Perustavanlaatuiset henkiset ja sosiaaliset tarpeet jäävät tyydyttämättä samalla, kun luodaan keinotekoisia tarpeita ja tapoja tyydyttää niitä. Kaupallisuus käyttää hyväkseen ja vahvistaa ihmisten vieraantuneisuutta. Usein luonteeltaan väkivaltaisena ja epähumanana se lujittaa yksityiselämän alistussuhteita.

Näiden ilmiöiden perusta on perinteisessä roolijaossa, autoritaarisissa käyttäytymismalleissa ja yhteiskunnan kaksinaismoraalisissa. Eristäytyneen ja perinteistä roolijakoa noudattavan perheen ongelmat tuntuvat olevan suuremmat kuin mitä se itse pystyy selvittämään. Ongelmat purkautuvat mm. avioeroina ja perheväkivaltana. Usein suurempi vastuu niin lapsista, kotitöistä kuin perheen henkisestä tasapainosta on naisen kannettavana.

Ihmisten tasa-arvon toteuttaminen edellyttää muutoksia yhteiskunnassa, perheessä ja yksityiselämässä. Nämä muutokset vaikuttavat myönteisesti sekä miehen ja naisen rooliin ja asemaan että lasten asemaan, ja lisäävät mahdollisuuksia läheiseen kanssakäymiseen ja kasvuun ihmisenä.

Perheen sisäisen kasvun mahdollisuuksien oivaltaminen on sekä edellytys tasa-arvon toteuttamiselle että sen seuraus. Työelämän epädemokraattisuuden kielteiset vaikutukset perhe-elämään ovat osasyllisiä perheiden paineisiin.

Tasa-arvoinen työnjako perheessä, molempien vanhempien yhtäläinen vastuu lapsista ja oikeus lasten hoitoon vaikuttavat perheen ihmissuhteisiin. Ne parantavat naisten asemaa myös työelämässä ja yhteiskunnassa sekä lisäävät heidän mahdollisuuksiaan itse tehdä omat ratkaisunsa yksityiselämässään.

- Jokaisen tulee saada oppia vastaamaan omasta perushuollostaan.
- Asuminen ja ympäristö on suunniteltava siten, että ne edistävät tasa-arvoa ja luovat inhimilliset puitteet. Yhteisöt on suunniteltava niin, että työn, asumisen ja vapaa-ajan yhteensovittaminen on mahdollisimman luontevaa.

### **2.4. Työväenliike ja tasa-arvo**

Työväenliikkeen tähänastisessa tasa-arvotyössä on ennen muuta pyritty poistamaan esteitä naisten poliittisen osallistumisen tieltä

ja kanavoimaan naisten kiinnostusta ja aktiivisuutta omaan liikkeeseen. Työväenliikkeessä perusnäkemys on ollut se, että naisten tulee voida taistella tasa-arvoisena miesten rinnalla työväenliikkeen tavoitteiden puolesta.

Työväenliike — hyvistä periaatteistaan huolimatta — ei ole mikään tasa-arvon saareke yhteiskunnassa. SDP:n jäsenistä on naisia 36 prosenttia. Vaikka naisten osuus on viime vuosina ollut selvässä nousussa, heitä on puolueen päättävissä elimissä selvästi suhteellista osuuttaan vähäisempi määrä. Sosialidemokraattisessa liikkeessäkin on katsottu, että tämä johtuu lähinnä naisten pätevyyden puutteesta. Asiantilan muuttamisen edellytyksenä on nähty vain se, että entistä useampi nainen harjaannuttaa itsensä poliittiseen osallistumiseen, ilman että kiinnitettäisiin huomiota tasa-arvokysymykseen laajemmassa mielessä.

Työväenliikkeen tasa-arvotyössä on kysymys periaatteellisesta näkemyksestä, yhteydessä työväenlaajen ja naisasian välillä. Molemmissa pyritään ihmisen alistamisen ja hyväksikäytön poistamiseen. Naisten esille tuomat asiat ja ongelmat tulee kokea yhteisiksi. Se merkitsee johdonmukaista pyrkimystä sukupuolten tasa-arvoiseen asemaan kaikessa toiminnassa. Tasa-arvoa on noudatettava kaikilla tasoilla, vaalien ehdokasasettelusta valtiollisten ja kunnallisten luottamus- ja edustustehtävien jakoon.

### **3. VALTION TASA-ARVOPOLITIIKAN LÄHTÖKOHTA**

Valtion tasa-arvopolitiikka on pyrkinyt lähinnä nostamaan naisten oikeudet miesten oikeuksien tasolle. Tasa-arvopolitiikka on ollut ennen muuta esteiden poistamista naisten ansiotyöhön osallistumisen tieltä. Tähän on sisällynyt lasten päivähoitojärjestäminen, naisten koulutuksen parantaminen, asennekasvatus jne.

Sukupuolten tasa-arvoa ajavalla politiikalla on pyritty siihen, ettei yhteiskunnassa kohdisteta naisiin syrjintää tai alistamista. Esimerkiksi lainsäädännössä naisille on pyritty takaamaan samat oikeudet kuin miehille kilpailla asemista yhteiskunnassa ja osallistua päätöksentekoon. Entiseen verrattuna tällainen tasa-arvo on tietenkin edistystä. Toteutuneena se saattaisi naiset joka suhteessa samaan asemaan miesten kanssa — muuttamatta yhteiskunnan vallitsevia arvoja ja valtarakenteita.

Kokemus on osoittanut, ettei valtion tasa-arvoa ajava uudistuspolitiikka yksin ole pystynyt ratkaisevasti poistamaan naisten ja miesten eriarvoisuutta yhteiskunnassa esimerkiksi suhteessa vallankäytön tai työnjakoon työmarkkinoilla ja perheen sisällä.

Naisten aseman parantamiseksi on jatkettava tasa-arvopolitiikan toteuttamista valtion ja kuntien tasolla. Tämä tasa-arvotyö ei kuitenkaan pysty toteuttamaan ihmisten välistä tasa-arvoa, mutta on myönteinen askel eteenpäin.

- Suomessa on säädettävä pikaisesti uusi sukunimilaki, kansalaisuuslaki sekä tasa-arvolaki YK:n naisten syrjinnän poistamista koskevan sopimuksen edellyttämällä tavalla.

- Tasa-arvoisen lainsäädännön lähtökohdaksi on asetettava molempien sukupuolten tasavertainen kohtelu.
- Miehiä syrjivä lainsäädäntö (mm. perhe- ja eläkelainsäädäntö) on kartoitettava ja muutettava.
- Naistutkimuksen harjoittamiselle on annettava nykyistä paremmat edellytykset.

#### **4. TASA-ARVO MIESTEN NÄKÖKULMASTA**

Tutkimukset osoittavat, että nyky-yhteiskunnan vaatimukset ja menestymisen pakko ovat erityisesti miehille sekä henkinen että fyysinen rasitus. Vallitsevat kapeat roolimallit ja pätemisen paine eivät suo miehelle vapautta muovata omaa elämäänsä haluamallaan tavalla. Esimerkiksi suhde lapsiin saattaa jäädä ulkokohtaiseksi, väli-neelliseksi ja ilottomaksi.

Uuden miehisyyden ja isyyden esiinkasvu on välttämätön osa yhteiskunnan muuttumista. Vasta, kun lapset ovat myös miesten, ovat lapsuus, lasten suojeleminen, kaikkien varttuvien kasvu koko yhteiskunnan huolena.

Omien tunteidensa löytäminen lapsisuhteen kautta on merkittävä ja tavoittelemisen arvoinen kokemus myös miehelle.

- Äitiysneuvolat on muutettava vanhempainneuvoloiksi, joissa tuetaan miehiä selviytymään isyyden vaatimuksista ja rohkaistaan isää osallistumaan odotuksesta lähtien lapsen elämänvaiheisiin.
- Miehille tulee naisten tavoin järjestää pakollinen terveystarkastus vähintään joka viides vuosi.
- Avioerotilanteet luovat erityisongelmia. Eroavia on tuettava henkisesti ja avustettava myös asunnon hankkimisessa.

#### **5. TASA-ARVOON VOI KASVAA**

Ihminen kasvaa ja muuttuu jatkuvasti. Hän ei ole elämänkohtaloitensa vanki. Jokaisen ikävaiheen kokemukset muokkaavat ihmistä. Kolme ensimmäistä ikävuotta eivät ole ainoa tärkeä vaihe ihmisen kehityksessä, eivätkä ne sinetöi mitään lopullisesti. Ihmisessä on runsaasti kykyjä, mutta vain pieni osa hänen todellisista voimavaroistaan on käytössä. Ratkaisevaa on, innostaako ja houkutteleeko ympäristö ihmistä omien mahdollisuuksiensa käyttämiseen.

Tasa-arvo ei merkitse ihmisten erilaisuuden kieltämistä. Erilaisuuden tunnustaminen ei kuitenkaan tarkoita eriarvoisuuden hyväksymistä. Sama ihminen on sekä heikko että vahva, hän sekä tarvitsee tukea että voi sitä antaa.

Sukupuolten välisen tasa-arvon tavoite pohjautuu käsitykseen ihmisen jatkuvasta kasvusta. Naisen biologinen perimä poikkeaa miehestä vain suvun jatkamiseen liittyvissä fyysisissä ja fysiologisissa

eroissa, mutta henkisiin kykyihin, luonteen piirteisiin ja muihin ominaisuuksiin liittyvät perimät ovat yhteisiä. Naisten ja miesten erot syntyvät sekä rooliodotuksien sisäistämisen kautta että todellisten erilaisten olosuhteiden seurauksena.

Ihmisestä, miehestä ja naisesta, voi tulla sekä entistä inhimillisempi että yhteiskunnallisesti aktiivisempi, kunhan elämän olosuhteet ja yhteiskuntarakenteen kokonaisuudessaan tukevat tällaista kehitystä.

### **53. TASA-ARVOPOLIITTISEN OHJELMAN HYVÄKSYMINEN**

Rovaniemen Sos.-dem. Työväenyhdistys r.y:n jäsenen Ulla Vuorelan ja Viirikankaan Sos.-dem. Työväenyhdistys r.y:n jäsenen Eila Hyvösen aloite

Lapin Sosialidemokraattinen Piiri ry:n naisjaosto esittää, että puoluekokouksen tasa-arvokeskustelussa otetaan huomioon naisnäkökulma Sosialidemokraattisten Naisten Tasa-arvotyöryhmän esityksen pohjalta.

Toivomme, että keskustelua tasa-arvokysymyksestä käydään asiallisesti, sekoittamatta tavoitteita toisarvoisiin pikkuasioihin.

Esitämme,

että, Lahden puoluekokous hyväksyy tasa-arvopoliittisen ohjelman.

**Puoluetoimikunnan lausunto:**

Puoluetoimikunta yhtyy aloitteeseen.

### **54. TOIMENPIDESUUNNITELMAT**

Suur-Helsingin Sosialistiseura r.y:n aloite

Socialidemokraattinen Puolue toimii pidemmällä tähtäimellä demokratian ja sosialismin toteuttamiseksi Suomessa ja lyhyemmällä tähtäimellä kansalaisten jokapäiväisen toimeentulon ja elämisen laadun parantamiseksi vallitsevissa olosuhteissa ja järjestelmässä. Vaikka lyhyen tähtäimen toiminta katsotaan usein pidemmän tähtäimen tavoitteiden rakentamiseksi, ovat toiminnot toisinaan ainakin näennäisesti ristiriidassa, mitä erityisesti periaatteellisempien sosialistien on vaikea hyväksyä. Puolueessa ei myöskään ole ainaakaan laajasti kristallisoitunut painopisteen sijainti kansalaisten ajankohtaisten ongelmien auttamisen ja periaatteellisen demokraattisen sosialismin edistämisen välillä.

Näemme demokratian ja sosialismin yleisen edistämisen ja kansalaisten jokapäiväisten ongelmien auttamisen yhtä- ja erittäin tärkeiksi. Molemmilla alueilla on puolueen toiminnassa paljolti kehit-

tämisen ja terästämisen varaa. Yhtenä neuvona saattaisi olla toiminta-alueiden, erityisesti lyhyemmän tähtäimen toimintojen entistä tehokkaampi ohjelmallinen käsittely. Se aktivoisi myös kentän toimintaa, poistaisi ainakin tietämättömyydestä johtuvia ristiriitoja ja muodostaisi kilpailutekijän ns. yhden asian liikkeille.

Puolueen tulisi valmistaa tavoiteohjelmien lisäksi ajankohtaiset toimintaohjelmat kansalaisten kipeästi kokemien ongelmien poistamiseksi tai lieventämiseksi. Esimerkiksi lastenhoidon järjestäminen, asunnon saaminen, työllisyyden hoitaminen, ympäristön suojeleminen, päihdeongelmien lieventäminen jne. ovat asioita, joihin ei ole löytynyt käytännössä toimivia ratkaisuja. Niihin ei saada heti apua myöskään puolueen tavoiteohjelmista, vaan ihmisten ongelmista on tullut iäisyysasioita. Puolueen tulisi valmistaa myös lyhytaikaiset yleis- ja talouspoliittiset ohjelmat, jotka suuntaisivat puolueen toimintaa ko. alueiden hallitus- ja eduskuntatyöskentelyssä.

Toimenpidesuunnitelmien valmistaminen, järjestökäsittely ja hyväksyminen tulisi organisoida nopeaksi ja tehokkaaksi. Päättävänä elimenä olisi puolueenvosto paras. Velvoittavuudeltaan suunnitelmat olisivat neuvoa-antavia.

Puoluekokouksen tulisi velvoittaa puoluetoimikunnan selvittämään puolueen ohjelmatoiminnan kehittämistä aloitteen perusteluosan pohjalta ja antamaan lähimmälle puolueenvoston kokoukselle tiedoksi päätöksensä tai suunnitelmansa asiassa.

#### **Puoluetoimikunnan lausunto:**

Puoluetoimikunta viittaa selvitykseen Sosialidemokratian Suunnan toteutumisesta ja tarkistamistarpeesta ja katsoo, että liian usein vaikeiden ongelmien ainoaksi ratkaisuksi esitetään ohjelmien tekemistä. Tällekin puoluekokoukselle on tehty lukuisia esityksiä. Puoluetoimikunta tekee selvityksen siitä, mitkä ohjelmat ovat uudistamisen tarpeessa. Tällöin otetaan huomioon myös puoluekokoukselle tehdyt ohjelmatyötä koskevat aloitteet. Ohjelmien uudistaminen ei kuitenkaan saa olla itsetarkoitus.

Puolueenvosto käsittelee vuosittain puolueen toimintasuunnitelmat, joissa kunkin vuoden painopistealueet on tuotu esille. Mitä tulee sosialidemokraattisen uudistuspolitiikan käytännön toteuttamiseen, niin Suomen kaltaisessa monipuoluemaassa joudutaan usein lyhyellä tähtäyksellä tyytymään puolueen ohjelmien pohjalta neuvoteltuihin kompromisseihin (hallitusohjelma). Ei liene syytä laatia uusia ohjelmia, joissa kompromissit olisi jo etukäteen otettu huomioon. Puoluekokousvälin tavoitteiden osalta puoluetoimikunta viittaa sisäpoliittiseen julkilausumaan.

## **55. TEKNOLOGIAPOLIITTISEN OHJELMAN LAATIMINEN**

Tapiolan sos.-dem. Työväenyhdistys r.y:n aloite

### **Teknologiapolitiikka viitoittaa tietä tietoyhteiskuntaan**

Kehittyneet teollisuusmaat ovat kaikki panostamassa voimakkaasti uuden teknologian käyttöönottoon ja kehittämiseen. Suomessa on asiaryhmään liittyen toiminut mm. valtioneuvoston asettama Teknologiakomitea. Tämän komitean työn pohjalta ovat eri hallinnonhaarat selvittäneet omia toimiaan teknologiakysymyksessä. Maamme perustettiin mm. Teknologian Kehittämiskeskus edesauttamaan uuden teknologian käyttöönottoa ja siihen liittyvää tutkimustyötä.

Teknologiapolitiikan raamit ovat kunnossa. Sen sisältöä ei ole puolueen piirissä riittävästi pohdittu. Ilman syvällistä ohjelmaston keskustelua tapahtuvat poliittiset ratkaisut usein työnantajan asettamien "kovien" reunaehtojen puitteissa. Kuitenkin teknologiapolitiittiset päätökset ovat tietoyhteiskunnassa keskeisiä. Ne sanelevat minkälaiset ulkoiset puitteet ihmisyyhteisölle luodaan.

Teknologiapolitiittiset päätökset vaikuttavat myös maailmanlaajuisesti. Ns. välittävään teknologiaan panostamalla vaikutetaan kolmannen maailman mahdollisuuksiin itse auttaa itseään. Teknologiaratkaisuja ei tulisi jättää ainoastaan teknokraattien tehtäviksi. Humanistiset arvot olisi vietävä teknologian "sisään".

### **Tutkimuspolitiikka**

Tutkimus- ja tuotekehittelyvaroja ohjattaessa tulee ottaa nykyistä selkeämmin huomioon vaihtoehtoisen teknologian kehittämiseen tähtäävä tutkimustoiminta. Yksipuolisesti ns. "kovaa" teknologiaa edistävien toimenpiteiden rinnalle tulee nostaa mm.

- työelämän tutkimuksen voimakas lisääminen
- yhteiskuntia, taloutta, kulttuureja ym. koskevan perustutkimuksen vahvistaminen
- välittävän teknologian tutkimuksen voimakas lisääminen yhdessä ympäristöteknologian kanssa.

### **Keskeiset käsiteltävät alueet**

#### **Työelämä**

Puolueen tulisi koota eri tahoja edustavia näkemyksiä mm.

- työelämän kehittämistä koskevan lainsäädännön parantamiseksi
- työsuojelun ja työturvallisuuden uusista osa-alueista
- uusien työtehtävien ja ammattien koulutustarpeista

Apuna tässä voitaisiin käyttää esim. Sos.- ja terveysministeriön asettaman Teknologiatyöryhmän palkansaajajärjestöjen edustajien yksimielistä eriväätä mielipidettä.

#### Työllisyyden parantaminen

Työelämän muuttuminen vähitellen palveluvaltaiseksi ei välttämättä ilman lisätoimia turvaa täystyöllisyyttä. Puolueen tulisi ottaa kantaa mm.

- *iyöä* käsitteen ja sisällön kehittämiseen
- työajan lyhentämisen vaihtoehtoihin
- työsuhteturvan kehittämiseen
- erityisryhmien työttömyysuhkien torjuntaan
- yleisen työvoimapolitiikan tehostamisen vaihtoehtoihin keinoihin.

#### Koulutuspolitiikka

Informaatiosuhteiskunnan keskeisimpiä uhkia on koulutuspolitiikan kapeutuminen pelkästään elinkeinoelämän tarpeita palvelevaksi samalla kun siihen kohdistuvat haasteet vaatisivat päinvastaista kehitystä. Tarvitaan kiireellisiä tehostettuja toimia mm.

- keskiasteen koulutuksen ajanmukaistamiseksi
- täydennyskoulutuksen uusien muotojen kehittämiseksi
- yleisen aikuiskoulutuksen voimakkaaksi lisäämiseksi
- tutkijakoulutuksen lisäämiseksi ja suuntaamiseksi
- harjoitusmahdollisuuksien takaamiseksi yhteiskunnan toimesta
- jatkuvan koulutuksen periaatteen toteuttamiseksi

Edellä sanotun perusteella esitämme puoluekokoukselle,

että puolueen ohjelmarakenne uudistetaan joko siten, että puolueelle laaditaan teknologiapoliittinen ohjelma tai siten, että sektorikohtaiset ohjelmat tarkistetaan ja niihin liitetään puolueen teknologiapoliittikkaa käsittelevä osuus.

#### **Puoluetoimikunnan lausunto:**

Vuoden 1978 puoluekokouksen hyväksymässä ohjelmassa Sosialidemokratian Suunta on käsitelty teknologiakysymyksiä. Asia on esillä yleisellä tasolla myös periaateohjelman valmistelussa. Silti puolueella on tarvetta selvittää ja syventää kantojaan teknologiapoliittikkaan, jonka merkitys on lisääntynyt. Puoluetoimikunta yhtyy aloitteeseen siltä osin

kuin siinä korostetaan tarvetta huomioida puolueen ohjelmissa teknologiapoliittiset kannanmäärittelyt. Lisäksi puoluetoimikunta esittää, että puoluekokous velvoittaisi puoluetoimikunnan selvittämään tarpeen aloittaa erillisen teknologiapoliittisen ohjelman tai kannanoton laadinta.

## **56. UUSI TEOLLISUUSPOLIITTINEN OHJELMA**

Järvenpään Sosialidemokraattinen Kunnallisyhdistys r.y:n aloite

Maamme kokonaistuotannon määrä on kasvanut keskimäärin 4—5 % vuodessa 1970-luvulla ja lähes tällaisen kasvun jatkuminen on todettu välttämättömäksi myös 1980-luvulla kansainvälisessä kehitysvauhdissa pysymiseksi.

Kilpailijamaitamme selvästi hitaampi kasvuvauhti johtaa puolestaan moniin vaikeisiin ongelmiin; erityisesti lisääntyvään työttömyyteen, kansainvälisen kilpailukyvyyn heikkenemiseen, maksutaseongelman syvenemiseen ja ulkomaisen nettovelan lisääntymiseen, inflaation kasvuun sekä alueellisten tasapainottomuuksien kärjistymiseen. Keskeisimmät ongelmat liittyvät väestö- ja työvoimakemitykseen ja ulkomaankaupan tasapainoon.

Kun monet sosialidemokraattisen puolueen jäsenet saavat toimeentulonsa teollisuudesta, on selvää, että he ovat kiinnostuneita teollisuuden eri alojen tulevasta kehityksestä ja ovat huolestuneita työpaikkojen säilymisestä.

Kunnallisyhdistys ehdottaa, kun Sosialidemokraattisen Puolueen vuonna 1975 laatima teollisuuspoliittinen ohjelma suurelta osin on vanhentunut,

että puoluekokous antaa puoluetoimikunnalle tehtäväksi laatia lähivuosien teollisuuden kehitysedellytyksistä lyhyt selvitys ja hahmotella sosialidemokraattien linjaa odotettavissa oleviin muutoksiin, niin että työllisyys voidaan turvata, inflaation ja ulkomaisen velan kasvu estää, lisätä myös ay-liikkeen vaikutusvaltaa talouspoliittisessa päätöksenteossa ja selvittää automaation vaikutukset työllisyyteen sekä saat-taa ko. selvitys mahdollisimman pian puolueosastojen käyttöön.

### **Puoluetoimikunnan lausunto:**

Puoluetoimikunta yhtyy aloitteen näkemykseen teollisuuden merkityksestä mm. työpaikkojen säilymisen kannalta. Puoluetoimikunta viittaa aloitteesta 88 antamaansa lausuntoon ja esittää, että mikäli laadittava selvitys ohjelmien uudistustarpeesta niin osoittaa, teollisuuspoliittinen ohjelma uudistetaan.

## 57. ALOITTEENTEKIJÄT TYÖRYHMIIN

Kruununhaan Sos.-dem. Yhdistys r.y:n aloite

Puoluekokouksille tehdään usein aloitteita jonkin määrätyn ohjelman laatimisesta tai työryhmän asettamisesta. Taustalla on tietysti se, että aloitteen tehneessä yhdistyksessä on huomattavaa mielenkiintoa kyseistä asiaa kohtaan ja usein myös asiantuntemusta.

Kun työryhmiä sitten asetetaan niin läheskään aina ei aloitteentekijöiden asiantuntemusta käytetä hyväksi vaan työryhmien jäsenet kootaan jollain muilla perusteilla (asiantuntemukseen luonnollisesti pyritään ja tasapuolisuuteen).

Tilanne voi pahimmillaan johtaa siihen, että aloitteentekijät saavat eteensä 2—3 vuoden kuluttua ohjelman tai ohjelmaluonnoksen, joka ei alkuunkaan vastaa sitä mitä he aloitetta tehdessään ajattelivat. Esimerkiksi teimme viime puoluekokoukselle aloitteen SDP:n kriminaalipoliittisen ohjelman uudistamisesta ja vastauksena tähän syksyllä 1983 saapui luonnos oikeuspoliittiseksi ohjelmaksi, joka ei mielestämme kriminaalipoliittisin osin vastaa ollenkaan niitä ajatuksia, joita aloitteen esittäjillä oli. Samaa mieltä on tietääksemme myös toinen aloitteentekijäyhdistys.

Edellä olevaan viitaten Kruununhaan Sos.-dem. Yhdistys esittää,

että nimettäessä puoluekokousaloitteen pohjalta työryhmää tai vastaavaa tiedustellaan haluaako aloitteen tehnyt yhdistys edustajansa tähän työryhmään ja myönteisessä tapauksessa yhdistyksen nimeämä henkilö valitaan kyseiseen työryhmään.

### **Puoluetoimikunnan lausunto:**

Puoluekokous joutuu harkitsemaan sille tehtyjä aloitteita kokonaisuutena, ja niinpä puoluekokouksen päätökset voivat poiketa siitä, mikä oli aloitteentekijän alkuperäinen tarkoitus. Kun ohjelmien laatimisesta on tehty puoluekokouspäättökset, puoluetoimikunta on käytännön työtä varten tavallisin asettanut apuelimekseen asiantuntijatyöryhmiä, joihin se on valinnut parhaaksi katsomansa asiantuntijat. Tällöin voidaan myös aloitteen tehneiden yhdistysten piirissä olevaa asiantuntemusta mahdollisuuksien mukaan käyttää hyväksi. Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että esimerkiksi saman ohjelman laatimista on saattanut ehdottaa useat, jopa yli kymmenenkin yhdistystä. Niinpä puoluetoimikunta katsoo, ettei tämän aloitteen johdosta tule tehdä mitään periaatepäätöstä. Sen sijaan esim. yhdistysten kuuleminen työn alkaessa olisi paikallaan. Järjestökäsittelyn yhteydessä on kaikilla yhdistyksillä luonnollisesti tasavertainen mahdollisuus lausua käsityksensä ohjelmaluonnoksista.

